

Grey Scale #13

Part Code ST1316

DANES PICTA .COM

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ STRATEGICZNO-OBRONNY
KATEDRA ANALIZ I PROGNOZOWANIA OBRONNEGO

MODELOWE BADANIA ZAGROŻEŃ MILITARNYCH
BEZPIECZEŃSTWA POLSKI

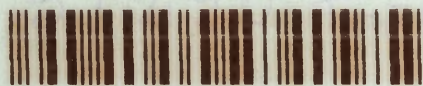
Praca naukowo-badawcza pk. "ZAGROŻENIA"

Etap III

KONCEPCJA MODELU ANALITYCZNO-PROGNOSTYCZNEGO
ZAGROŻEŃ MILITARNYCH BEZPIECZEŃSTWA POLSKI

63919

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/2907

05-002907-001-0

WARSZAWA

1995

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ STRATEGICZNO-OBRONNY
KATEDRA ANALIZ I PROGNOZOWANIA OBRONNEGO

MODELOWE BADANIA ZAGROŻEŃ MILITARNYCH
BEZPIECZEŃSTWA POLSKI

Praca naukowo-badawcza pk. "ZAGROŻENIA"

Etap III

KONCEPCJA MODELU ANALITYCZNO-PROGNOSTYCZNEGO
ZAGROŻEŃ MILITARNYCH BEZPIECZEŃSTWA POLSKI

63919

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej

S/2907

05-002907-001-0

WARSZAWA

1995

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ STRATEGICZNO - OBRONNY

KATEDRA ANALIZ I PROGNOZOWANIA OBRONNEGO

MODELOWE BADANIA ZAGROZEŃ MILITARNYCH
BEZPIECZEŃSTWA POLSKI

Praca naukowo-badawcza pk. "ZAGROZENIA"

Etap III

KONCEPCJA MODELU ANALITYCZNO-PROGNOSTYCZNEGO
ZAGROZEŃ MILITARNYCH BEZPIECZEŃSTWA POLSKI

Materiał opracował pod naukowym i merytorycznym kierownictwem płk. dr. hab. inż. Stanisława DWORECKIEGO Zespół w składzie:

Wprowadzenie	Jan BERNY	3
1. Teoria badań	Stanisław DWORECKI	5
1.1. Wstęp	Tadeusz KEŚON	5
1.2. Pojęcie badań naukowych	Marek KULISZ	6
1.3. Przedmiot i zakres badań naukowych	Janusz WOCIAL	7
1.4. Metody badań naukowych		19
2. Problemy metodologiczne badań prognostycznych		20
2.1. Wstęp		20
2.2. Przedmiot badań prognostycznych		21
2.3. Istota i zakres badań prognostycznych		23
2.4. Sposoby odpowiadania na pytania prognostyczne		24
2.5. Klasyfikacja przedmiotu badań prognostycznych		25
2.6. Podstawy procedury badań prognostycznych		30
2.7. Wnioski		33
3. Metody analizy prognostycznej w służbach mundurowych		34
3.1. Wstęp		34
3.2. Określenie przedmiotu badań prognostycznych		35
3.3. Wyznaczenie i ograniczenia		36
3.4. Metody ogólne prognozowania zagrożeń		40
3.4.1. Przyjęte założenia ogólne		40
3.4.2. Makroprocedura badawcza		43
3.4.3. Opis etapów ogólnej makroprocedury		46
3.5. Wnioski		49
4. Podsumowanie		50
Bibliografia		54
Załącznik		55

SPIS TRESCI

Wprowadzenie	4
1. Źródła zagrożeń militarnych	8
1.1. Wstęp	8
1.2. Podstawowe źródła zagrożeń militarnych	11
1.3. Przeciwdziałanie powstawaniu źródeł zagrożeń	13
1.4. Wnioski	19
2. Podstawy metodologiczne badań prognostycznych zagrożeń militarnych	20
2.1. Wstęp	20
2.2. Przedmiot badań prognostycznych	21
2.3. Istota metody badań prognostycznych	23
2.4. Sposoby podejścia do dekompozycji przedmiotu badań	24
2.5. Klasy opisu przedmiotu badań prognostycznych	28
2.6. Koncepcja procedury badań prognostycznych	30
2.7. Wnioski	33
3. Metodyka analizy prognostycznej zagrożeń militarnych państwa	34
3.1. Wstęp	34
3.2. Określenie przedmiotu badań prognostycznych	35
3.3. Ustalenia i ograniczenia	36
3.4. Metodyka ogólna prognozowania zagrożeń	40
3.4.1. Przyjęte założenia ogólne	40
3.4.2. Makroprocedura badawcza	43
3.4.3. Opis etapów ogólnej makroprocedury	46
3.5. Wnioski	49
4. Podsumowanie	50
Bibliografia	54
Załącznik	55

WPROWADZENIE

Procesy zachodzące w Europie i świecie (szczególnie w ostatnich latach i mogące zajść w dającej się przewidzieć perspektywie czasowej) doprowadzają do sytuacji, w której następują przeobrażenia ustrojowe, społeczno-polityczne, ekonomiczno-gospodarcze i militarne. Narasta zatem potrzeba modyfikacji poglądów na tak podstawowe kwestie jak bezpieczeństwo narodowe (państwa), jego zagrożenia oraz gwaranty tego bezpieczeństwa.

Dziś rozpatrywanie bezpieczeństwa narodowego i możliwości jego zagrożeń tylko w kategoriach wojskowych (militarnych) nie wyczerpuje istoty problemu. Ma ono charakter interdyscyplinarny i wieloaspektowy. Można je odnosić do wszystkich dziedzin działania (funkcjonowania) państwa. Stanowisko takie prezentuje wielu uczonych i politologów.

Joseph S. Nye w artykule pt.: "Transformacja potęgi w świecie" ("Ameryka", 1991 r.) pisze: "Od starożytności - od Aten i Sparty - mężowie stanu pojmują potęgę, jako siłę gospodarczą i militarną. Obecnie jednak wielu problemów międzynarodowych (...) nie można rozwiązać klasycznymi środkami (...). W miarę komplikowania się polityki światowej, wszystkie czołowe kraje świata mają coraz mniejsze możliwości osiągnięcia swych celów. Wszystkie, nie wyłączając USA, muszą się nauczyć osiągania celów za pomocą nowych źródeł siły i operowania współzależnością, wykorzystywania struktury systemu międzynarodowego, atrakcyjności wspólnych wartości kulturowych (...) Zapewne najważniejszym źródłem siły we współczesnych stosunkach międzynarodowych jest umiejętność przekonywania innych krajów, aby uznawały nasze interesy za własne".

Wynika z tego, że i obecnie o stanie bezpieczeństwa państwa nie stanowi tylko jego potencjał militarny, ale również sytuacja społeczno-polityczna, stan gospodarki itp.

Rosnące współzależności między państwami, a także daleko-
siężne możliwości oddziaływania państw silnych na sytuację
militarną, ekonomiczną i polityczną regionów geograficznie
nawet odległych, spowodowały wzajemną podejrzliwość. Jest
ona podsycana nie tylko faktami, lecz - w większym zapewne
stopniu - wyobrażeniami i przewidywaniami co do zachowań
innych uczestników stosunków międzynarodowych, przede wszy-
stkim sąsiadów (niekoniecznie bezpośrednich) oraz mocarstw
mających zdalny wpływ na sytuację w "polu bezpieczeństwa"
danego kraju¹.

Bez względu na epokę i ustrój zachowaniem państw na are-
nie międzynarodowej rządzą dwa dążenia pierwotne, które od-
zwierciedlają fundamentalne interesy narodowe.

Pierwszym jest wola przetrwania, zachowanie odrębnego
istnienia i tożsamości, co w kategoriach bezpieczeństwa oz-
nacza obronę suwerenności i integralności terytorialnej.

Drugim jest dążenie do rozwoju własnej potęgi, niekonie-
cznie wojskowej i nie tylko w stosunku do innych państw.
Kryterium naczelnym jest, a przynajmniej powinno być, chro-
nienie i pomnażanie dobra własnego narodu oraz jego potęgi².

---

¹ J. STEFANOWICZ, *Rzeczypospolitej pole bezpieczeństwa*,
ISP PAN, Warszawa 1993, s. 9.

² Możliwość realizacji tych celów przez państwo
uzależniona jest od wielu czynników. W pracy zbiorowej
pt. *Stosunki międzynarodowe - problemy badań i teorii*
(PWN, Warszawa 1983, s.101) autorzy wymieniają jako
elementy potęgi państwa: zajmowane terytorium (wiel-
kość, położenie, klimat, topografia); bogactwa natural-
ne (różnorodność, stopień samowystarczalności,ostęp-
ność i zakres wykorzystania); źródła energii (j.w.);
możliwość produkcji żywności (dostępność surowców, rac-
jonalność gospodarowania, efektywność i konkurencyjność
wytwarzania); ludność (liczba, wykształcenie, stan
zdrowotny, procent w wieku produkcyjnym); przemysł
(różnorodność, wydajność, efektywność, nowoczesność);
transport i komunikacja (równomierność pokrycia obszaru
kraju, zasięg, przepusławność, dostępność); stan oświa-
ty, nauki, techniki (rzeczywiste osiągnięcia, nowoczes-
ność metod i form, dostępność, skuteczność w praktycz-
nych zastosowaniach, nowoczesność rozwiązań konstruk-
cyjnych i technologicznych); siły zbrojne (liczebność,

Zagrożenie bezpieczeństwa państwa może powstać na tle uwarunkowań wewnętrznych i (lub) zewnętrznych oraz militarnych i (lub) pozamilitarnych. Każde z tych uwarunkowań może występować niezależnie (osobno) lub w dowolnej konfiguracji, przyczyniając się do powstania, wewnątrz państwa lub w jego najbliższym otoczeniu, sytuacji konfliktogennej. Może tu wystąpić tak daleko idące przenikanie przyczyn i wzajemnych uwarunkowań zagrożenia bezpieczeństwa państwa, że jednoznaczne ich zakwalifikowanie (zidentyfikowanie) staje się wręcz niemożliwe. Dlatego rozpatrywanie zagrożeń powinno odbywać się w wielu płaszczyznach i w różnych aspektach, aby ustalić (wychwycić) wszystkie możliwe związki przyczynowo-skutkowe. Można to osiągnąć stosując metody badań systemowych³.

Analizując problemy związane z bezpieczeństwem państwa należy dążyć do sprecyzowania odpowiedzi na następujące pytania:

- jak definiować i interpretować pojęcie bezpieczeństwa;
- jakie są najistotniejsze determinanty bezpieczeństwa, jako zjawiska (procesu), i jakie występują między nimi więzi współzależności;
- jakie występują związki i relacje przyczynowo-skutkowe i jak je usystematyzować w ujęciu hierarchicznym;
- jakie przyjąć kryteria i miary (możliwe i akceptowalne) do oceny rzeczywistego stanu bezpieczeństwa pań-

---

patriotyzm, wykształcenie taktyczne i specjalistyczne, wyposażenie w sprzęt bojowy i pomocniczy, stopień nowoczesności i skuteczności sprzętu, funkcjonalność systemu zasilania); system polityczny, społeczny i gospodarczy (stabilność, akceptowalność); dyplomacie (przygotowanie fachowe, międzynarodowe uznanie, rzeczywista efektywność i skuteczność prezentowania interesów państwa na arenie międzynarodowej); charakter i morale społeczeństwa (skład narodowościowy, etniczny i wyznaniowy, poziom tolerancji, poczucie tożsamości i jedności narodowej, zaangażowanie i zdolność do poświęceń, poszanowanie prawa).

3

P. BIENKIEWICZ, *Systemowe badania nad bezpieczeństwem narodowym*. ZN ADN nr 1(2), 1991 r.

stwa;

- jakie zastosować metody badawcze do prognozowania bezpieczeństwa państwa, jak modelować prawdopodobne uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne, aby prognoza była wiarygodna;
- jakie zastosować metody badawcze do analizy stanu bezpieczeństwa państwa, w aspekcie zaistniałych uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych;
- jakie należy podejmować działania (w sferze polityczno-militarnej, społeczno-gospodarczej i współpracy międzynarodowej), aby skutecznie wpływać na efektywne kształtowanie wysokiego poziomu bezpieczeństwa państwa, gwarantujący stabilne warunki do jego rozwoju.

Uzyskanie wyczerpujących odpowiedzi na ww. pytania stanowiłoby istotny krok do przodu, w badaniach systemowych nad bezpieczeństwem państwa i kreowania polityki w tym zakresie. Przedmiotem tych badań powinna być analiza bezpieczeństwa Polski z punktu widzenia jej prawdopodobnych zagrożeń, rozumianych jako realna możliwość powstania takich sytuacji (wynikających z uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych), w których społeczeństwo (państwo) utraci warunki (bądź nastąpi ich radykalne ograniczenie) do normalnego (niezakłócanego) funkcjonowania (bytu) i dalszego stabilnego rozwoju. Zagrożenia te mogą mieć charakter militarny lub pozamilitarny. Nie można wykluczyć takiego rozwoju sytuacji konfliktotwórczych w obszarze pozamilitarnym, iż w określonych uwarunkowaniach doprowadzą do powstania konfliktu zbrojnego.

1. ZRÓDŁA ZAGROZEŃ MILITARNYCH

1.1. WSTĘP

Przemiany społeczno-polityczne i militarne w Europie na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych wywołały lawinę dążeń narodowościowo-niepodległościowych i religijnych. W niektórych państwach odżyły wewnętrzne konflikty, dotychczas skutecznie tłumione, np. w byłej Jugosławii lub w byłym ZSRR.

Wydarzenia w Jugosławii od dłuższego czasu przykuwały uwagę społeczności międzynarodowej. Drastyczne zaostrzenie sytuacji nastąpiło 25 czerwca 1991 r., po ogłoszeniu przez Słowenię i Chorwację deklaracji o niepodległości oraz włączeniu Federalnych Sił Zbrojnych do rozwiązania nabrzmiałego problemu. Już następnego dnia armia federalna Jugosławii rozpoczęła operacje wojenne w Słowenii. W lipcu rozpoczęły się walki w Chorwacji między Serbami i Chorwatami, a następnie między Chorwacją a Serbią. W marcu 1992 r. wybuchła wojna w Bośni i Hercegowinie. Serbowie domagają się własnego państwa wielkoserbskiego na terytorium Bośni i Hercegowiny, Chorwacji oraz Serbii i Czarnogóry. Dotychczasowe zabiegi międzynarodowych organizacji zbiorowego bezpieczeństwa (KBWE, ONZ) wykazały, że ich wpływ na pokojowe zakończenie konfliktu jest niewielki.

Macedonia, była republika Jugosławii, proklamowała swoją niepodległość mimo sprzeciwu Grecji i EWG. W 1992 r. Macedonia była nękana kłopotami politycznymi i gospodarczymi.

W maju 1992 r. rząd węgierski wypowiedział zawartą w roku 1977 umowę z Czechosłowacją o budowie systemu elektrowni wodnych na Dunaju. W 1992 r. Słowacja skierowała Dunaj na północny-zachód, co Węgry uznały za naruszenie granicy. Dodatkowo rząd węgierski stwierdził kilkakrotnie, że mniejszość węgierska w Słowacji i Rumunii jest dyskryminowana.

W 1992 r. w Mołdawii rozszerzył się konflikt zbrojny wynikający z dążeń niepodległościowych Naddniestrza, gdzie większość ludności stanowią Ukraińcy i Rosjanie. Oni to walczą o niezależność, przeciwstawiając się jednocześnie dalekosiężnemu celowi Mołdawii, jakim jest zjednoczenie się z Rumunią. Sytuację w Mołdawii pogarszają napięcia spowodowane dążeniem mniejszości tureckiej do pełnej suwerenności.

Od 1990 r., w byłej Jugosławii i w byłym ZSRR, poszczególne republiki postradzieckie zaczęły ogłaszać deklaracje niepodległości, które oprócz dążenia do własnych hymnów, flag i języków, wywołują konflikty narodowościowe (Tabela 1.1.). W rejonie Kaukazu, na powierzchni 600 tyś. km² mieszka 20 mln. ludzi 100 narodowości. Nic więc dziwnego, że jest to szczególnie konfliktotwórczy rejon. Przykładem jest tu nie tylko Gruzja, ale i Górny Karabach, o który walczą Ormianie i Azerowie. Do rozruchów doszło w Baszkirii, a do wojny domowej w Tadżykistanie.

Wojna w Zatoce Perskiej, poprzedzona inwazją Iraku na Kuwejt (2.08.1990 r.), wybuchła nie tylko w wyniku tej agresji, ale przede wszystkim była następstwem nie rozwiązanych problemów Bliskiego Wschodu. Irak od dawna czynił próby uzyskania szerszego dostępu do Zatoki Perskiej, ponadto wieloletnia wojna z Iranem spowodowała znaczne zniszczenia i trudności ekonomiczne.

Zażewiem konfliktu może być podzielony Cypr (część północna - turecka i południowa - grecka), walka o dominację libańskich ugrupowań muzułmańskich i chrześcijańskich oraz zadrażnienia między Libanem i Izraelem, Izraelem i Syrią lub Palestyną czy Jordanią.

Ruchy na podłożu niepodległościowym i narodowościowym, ekonomicznym czy też religijnym, mają miejsce również w innych częściach Europy i Świata, choć w różnej skali. Z różną intensywnością będą one nadal występowały, doprowadzając do kolejnych napięć i konfliktów zbrojnych.

Tabela 1.1.

Dążenia niepodległościowe państw

Państwo Region	Położenie geograficzne	Proklamowanie niepodległości	Uwagi
Krajina	Chorwacja	26.03.1991r.	b. Jugosławia
Słowenia		25.06.1991r.	b. Jugosławia
Chorwacja		25.06.1991r.	b. Jugosławia
Macedonia		17.09.1991r.	b. Jugosławia
Kosowo	Federacyjna Republika Jugosławii	19.10.1991r.	albańska ludność provincji ogła- sza niepodleg- łość
Serbska Republi- ka Bośni i Hercegowiny	Bośnia i Hercegowina b. Jugosła- wia	21.12.1991r.	bośniaccy Serbo- wie proklamują SRBiH ze stolicą w Banja Luce
Bośnia i Hercegowina	b. Jugosła- wia	29.02.1992r. 06-07.04.1992	referendum niepo- dległościowe, USA i EWG uznają niepodległe pań- stwo Bośni
Federacyjna Re- publika Jugosła- wii (FRJ)	Serbia i Czarnogóra	27.04.1992r.	połączenie się w tzw. "Nową Jugo- sławię"
Herceg-Bośnia	Bośnia i Hercegowina	03.07.1992r.	bośniaccy Chorwa- ci proklamują własne państwo, stolica Mostar
Armenia	b. ZSRR	23.09.1991r.	ormiańska enkla- wa Nagorno Kara- bach na terenie azerskim jest ob- szarem spornym miedzy tymi pań- stwami
Azerbejdżan	b. ZSRR	18.10.1991r.	
Abchazja	autonomiczny okręg Gruzji	23.07.1992r.	jednostronne pro- klamowanie niepo- dległości
Tadżykistan	b. ZSRR	09.09.1991r.	
Mołdawia	b. ZRRR	27.08.1991r.	

1.2. PODSTAWOWE ŹRÓDŁA ZAGROZEŃ MILITARNYCH

Analiza genezy zagrożeń militarnych, konfliktów zbrojnych i wojen w Europie i Świecie wykazuje, iż występują one najczęściej na podłożu narodowościowo-religijnym i polityczno-gospodarczym. Nie bez znaczenia są również ruchy demokratyczne, prowadzące głównie do napięć wewnętrznych.

W wyniku wojny w Zatoce Perskiej zostały zrealizowane cele polityczne i wojskowe. Wyzwolony został Kuwejt, a Irak zmuszony do uznania i wykonania postanowień rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ. Zakończenie wojny nie oznacza jednak rozwiązania problemów Bliskiego Wschodu, a jest zaledwie pierwszym krokiem w tym kierunku. Należy w dalszym ciągu upatrywać w tym rejonie zagrożeń militarnych, które w szczególności niekorzystnej sytuacji mogą doprowadzić do konfliktu zbrojnego na większą, niż lokalny, skalę, głównie na podłożu terytorialnym, narodowościowym i wyznaniowym.

Rejon zakaukaski, a szerzej - obszar byłego ZSRR, jest ziemią "pechową", żyją tu setki grup etnicznych. Zdjęcie kurateli Moskwy wyzwoliło w nich ambicje niepodległościowe, własnej tożsamości państwowej i suwerenności. Jest to szczególnie niebezpieczny rejon, gdzie mogą powstawać zagrożenia militarne i rodzić się konflikty zbrojne. Stopień zagrożenia militarnego wzrasta, za przyczyną wielkomocarstwowych aspiracji Rosji, dążenia do odzyskania "historycznie należnych" ziem i strefy wpływów na państwa postkomunistyczne (również i Polskę).

W Europie Środkowej i Południowo-Wschodniej zauważa się zjawisko eskalacji nacjonalizmu, co w połączeniu z zagrożeniami politycznymi, gospodarczymi i kulturowo-religijnymi może doprowadzić do powstania konfliktu zbrojnego. Jest to istotne jeśli zważy się na fakt, iż żadna z obu wojen światowych nie rozwiązała do końca problemów narodowościowych tego regionu. Przyjęte rozstrzygnięcia traktatowe nasiliły

tylko kwestie sporne (wynikające m.in. z utraty terytorium i podziału społeczności narodowościowych).

Najbardziej konfliktogennym związkiem jest połączenie fanatyzmu religijnego z szowinizmem narodowym, gdyż w wszelkiego rodzaju związkach federalnych lub pozornie federalnych (np. były ZSRR, czy była Jugosławia lub CSSR) różnorodność narodowościowa i wyznaniowo-kulturowa staje się zazwyczaj siłą odśrodkową. Jeśli nałoży się to na zróżnicowanie w rozwoju przemysłowo-gospodarczym i poziomie życia, wówczas wyraźnie zarysowuje się rozbieżność aspiracji i dążeń, która wcześniej czy później doprowadz do walki z zastosowaniem przemocy. Nie można w warunkach Polski (w przyszłości) wykluczyć konfliktu zbrojnego na takim podłożu.

Z analizy zaistniałych zagrożeń militarnych i powstałych na ich podłożu konfliktów zbrojnych wynika, że nie można jednoznacznie określić, które z nich doprowadziło do konfliktu zbrojnego. Zazwyczaj był to splot różnego rodzaju zdarzeń, powstających na podłożu:

- historyczno-narodowościowym i nacjonalistycznym, które należy do najstarszych przyczyn powstawania konfliktów zbrojnych (np. w Afryce i Azji, czy w Europie Południowo-Wschodniej);
- religijno-kulturowym, które bardzo często jest połączone z aspektem narodowym lub nacjonalistycznym, a nawet terrorystycznym (jak w przypadku fundamentalistów islamskich);
- politycznym, które uzasadnia działania państwa (narodu, grupy etnicznej, czy środowiska) zmierzające do osiągnięcia własnego celu (np. prawicowy ekstremizm, renesans faszyzmu);
- ekonomiczno-ekologicznym, gdzie źródłem zagrożeń militarnych i konfliktów zbrojnych może być dysproporcja w rozwoju gospodarczym, dostępności do zasobów surowców naturalnych, czy postępujący proces degradacji środowiska;
- wojskowym, a głównie militaryzacja niektórych regionów, niekontrolowany handel bronią, dostępność do broni jądrowej.

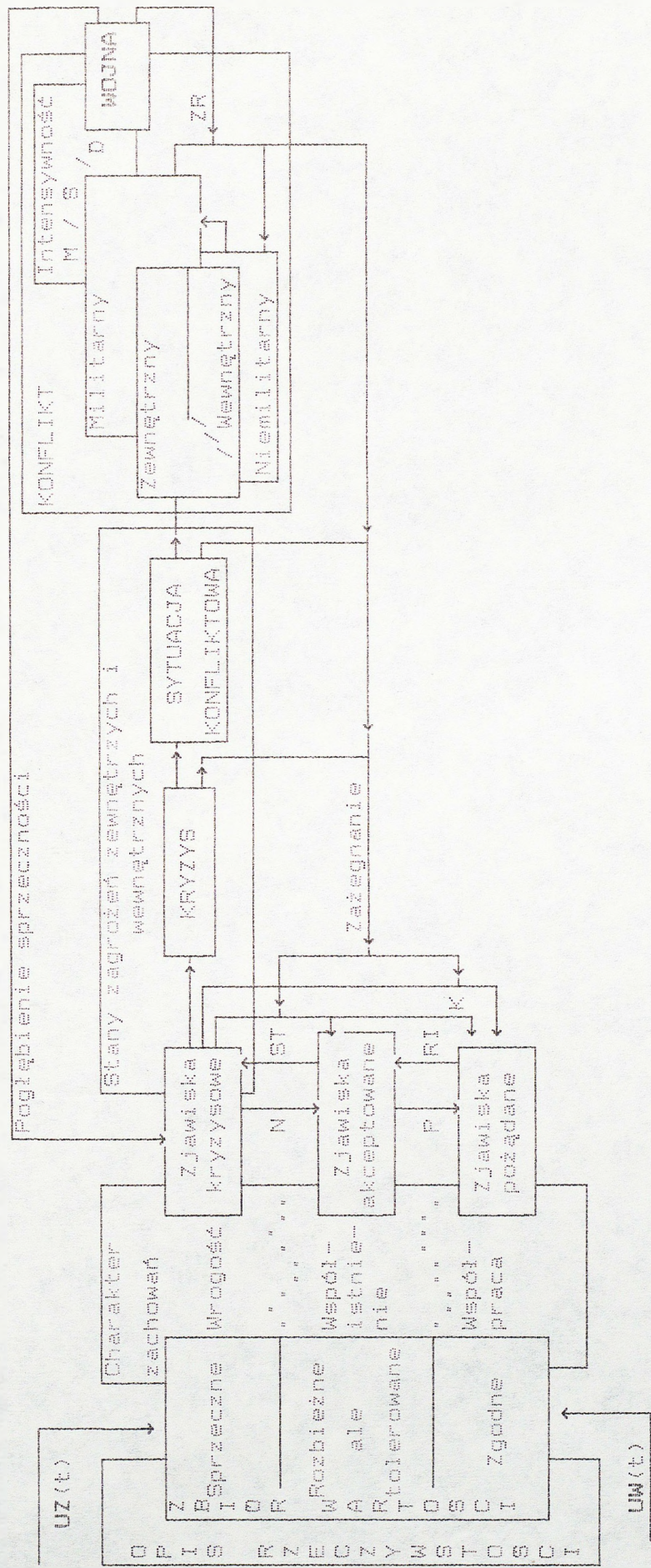
wej oraz terroryzm zbrojny organizacji anarchistycznych i religijnych.

Żadne podłoże (z wyżej wymienionych) nie może być przez Polskę ignorowane, jako potencjalne źródło bezpośredniego lub pośredniego zagrożenia konfliktem zbrojnym. Przemawiają za tym: położenie geopolityczne Polski oraz wewnętrzny i zewnętrzny rozwój sytuacji społeczno-politycznej i militarnej. Te ostatnie są zmienne i trudnoprzewidywalne. Konieczne jest zatem podjęcie racjonalnych działań, zmierzających do skutecznego zapobiegania i przeciwdziałania skutkom prawdopodobnych konfliktów zbrojnych (Rys. 1.1). Można to osiągnąć przez zawnazsuz przysgotowany system obronny państwa, efektywnie wykorzystujący dostępne siły i środki.

1.3. PRZECIWDZIAŁANIE POWSTAWANIU ŹRÓDEŁ ZAGROZEŃ

W najbliższym otoczeniu Polski nie występują ostre sytuacje konfliktowe, które prowadziłyby do szybkiego wybuchu konfliktów zbrojnych. W wyniku prowadzonej polityki zagranicznej ze wszystkimi sąsiadami Polski zawarto traktaty o współpracy i gwarancji granic, choć to nie może wykluczyć zaistnienia konfliktów w przyszłości np. dużej emigracji, wywołanej biedą lub wojną, a zdążającej do zamożnych krajów zachodnich.

Występujące konflikty lokalne w strefie wpływów jednego z mocarstw mogą mieć tendencje do umiędzynarodowienia się szczególnie w przypadku gdy siły zbrojne państw trzecich wypełniając rezolucje RB ONZ przeprowadzają prewencyjne akcje zbrojne z prowadzeniem, których nie zgadza się inne mocarstwo w strefie wpływów którego toczy się konflikt lokalny. (np: reakcja Rosji na przeprowadzenie nalotów wydzielonych sił NATO na pozycje Serbów bośniackich spowodowane nieprzestrzeganiem przez tych drugich postanowień RB ONZ.

Rys. 1.1. Możliwy rozwój sytuacji polityczno-militarnej (wariant)

UZ(t) – uwarunkowania zewnętrzne (wpływ zmieniającej się w czasie sytuacji polityczno-militarnej w otoczeniu); UW(t) – uwarunkowania wewnętrzne (wpływ zmieniającej się w czasie sytuacji polityczno-militarnej no-gospodarczej i polityczno-militarnej w kraju); I – ignorowanie; K – kompromis; N – negocjacje;

P – porozumienie; R – rozbieżność; S – spór; T – tolerowanie; ZR – zawarcie rozejmu.
 Intensywność działań zbrojnych; D – duża; M – mała; S – średnia.

W celu wyeliminowania zagrożeń i sytuacji konfliktowych muszą zostać wypracowane nowe formy bezpieczeństwa światowego czy regionalnego np. w Europie.

Dotychczasowe zadania i struktury organizacji międzynarodowych których zadaniem jest utrzymywanie pokoju na świecie muszą swoją dotychczasową działalność adaptować do aktualnej sytuacji w świecie. Pozostałe z okresu dwubiegunowego układu sił organizacje albo już przestały istnieć, jak Układ Warszawski, albo usilnie szukają nowych strategii i samookreślenia się NATO i KBWE (OBWE). Utrzymywanie tzw. szarej strefy bezpieczeństwa w Europie nie służy stabilizacji sytuacji w tym regionie i może mieć destabilizujący wpływ na sytuację politycznomilitarną na całym świecie i na powstawanie wszelkiego rodzaju zagrożeń, które prowadzić mogą do wybuchów konfliktów lokalnych.

Analiza istniejących we współczesnym świecie zagrożeń bezpieczeństwa międzynarodowego i lokalnego, zdarzeń i deklaracji politycznych państw mających wpływ na budowanie przyszłego modelu bezpieczeństwa międzynarodowego wskazuje na to, że wymuszony przez rozpad układu dwubiegunowego jaki stanowiły przeciwstawne bloki Układu Warszawskiego i NATO, model jednobiegunowy, zostanie zastąpiony przez układ bądź układy wielobiegunowe. Jeżeli państwa zainteresowane odgrywaniem wiodącej roli w Europie i w świecie nie podejmą skutecznych działań zmierzających do umocnienia i stabilizacji modelu jednobiegunowego, to stworzenie nowego systemu jakim może być model wielobiegunowy i wypracowanie skutecznego funkcjonowania jego struktur wydaje się być możliwe nie wcześniej niż w latach 2005 - 2010. W okresie przejściowym jaki wytworzył się obecnie możliwości rozpoznawania, zapobiegania i eliminowania pojawiających się zagrożeń militarnych będą się zmieniać i muszą być ciągle doskonalone. Związane jest to tym, że każdy przejściowy model określa swoje warunki funkcjonowania, oraz określony i wciąż zmieniający się wpływ będą miały rozwijane elementy układu wie-

lobiegunowego. Ogólny schemat analizowania i diagnozowania zagrożeń przedstawiono na rysunku 1,2¹.

Proponowany schemat analizowania i diagnozowania sytuacji opiera się na określeniu dwóch podstawowych elementów zagrożenia jakimi są zamiary stron, państw lub koalicji, środki militarne jakimi one dysponują. Zagrożenie pojmowane jest jako *suma określonych zamierów i działań państw (koalicji, stron) skierowanych na uzyskanie zamierzonych jednostronnie korzystnych rozwiązań realizowanych środkami przymusu (przemocy, działań zbrojnych)*.

Zamiar jest to *suma określonych celów strony, państwa lub koalicji skierowanych na osiągnięcie jednostronnych korzyści kosztem drugiego państwa na drodze przemocy zbrojnej*.

Środki polityczne, ekonomiczne, militarne, psychologiczne i ich kombinacje wykorzystywane do realizacji zamierów na drodze przemocy zbrojnej.

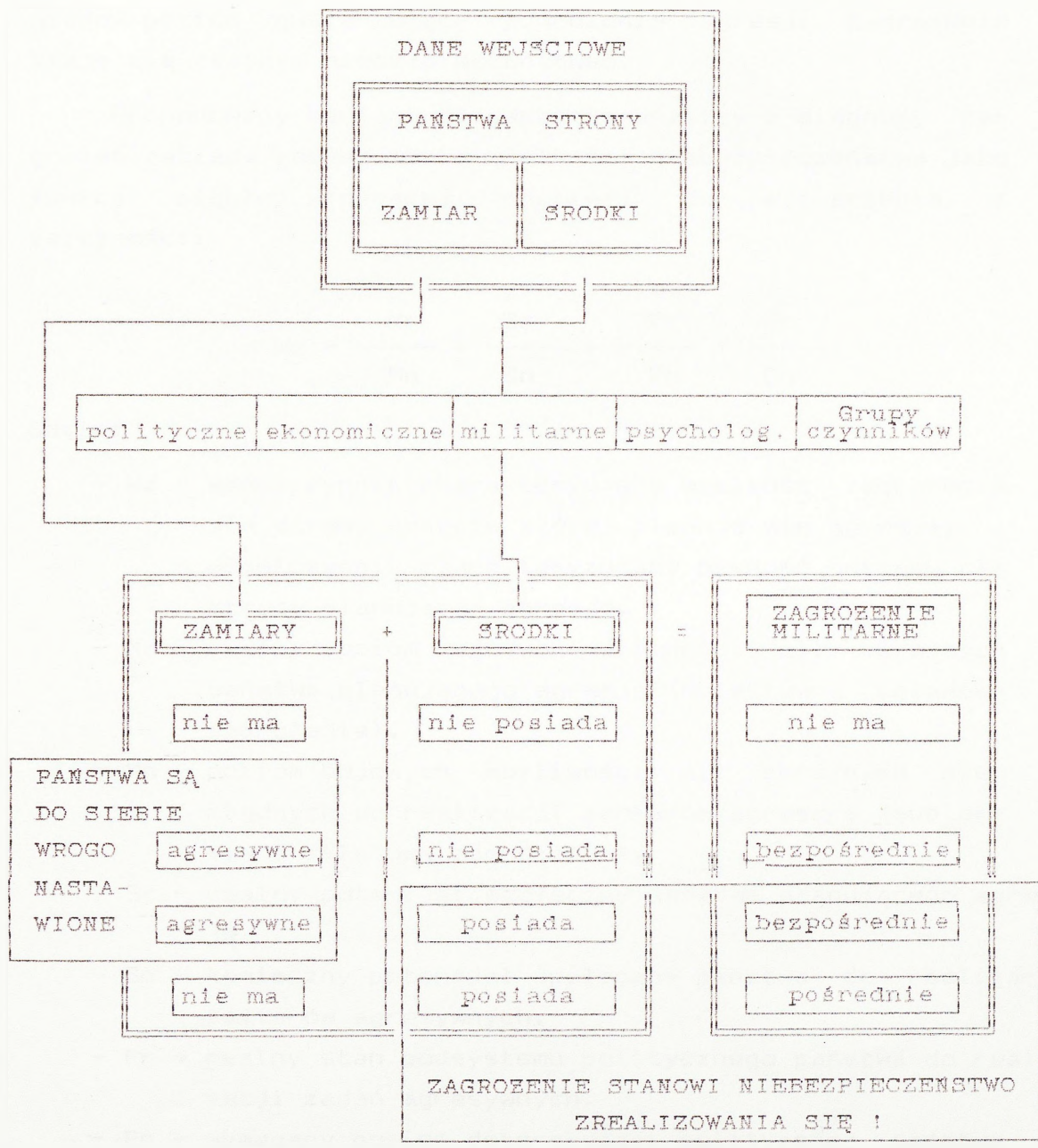
Współistnienie tych dwóch czynników i występujące między nimi relacje określają wielkość zagrożenia.

Zamiar jako subiektywna składowa zagrożenia uzależniona jest od woli kierującego państwem i sam w sobie nie przedstawia bezpośredniego zagrożenia, ale jego pojawienie się wymusza taką politykę wewnętrzną i zewnętrzną państwa, która prowadzi do jej urzeczywistnienia się i powoduje zwiększanie potencjału militarnego państwa o agresywnym nastawieniu do państw sąsiadujących. Zamiar może być siłą napędową przyczyniającą się do powstawania zagrożeń.

Z analizy środków wynika stwierdzenie że dopóki potencjał militarny sił zbrojnych niezbędnych do realizacji zamiaru nie osiągnie odpowiedniego pułapu dopóty również one same w sobie nie będą stanowiły realnego zagrożenia, ponieważ agresor nie dysponując siłami zbrojnymi gwarantującymi osiągnięcie powodzenia swoich zamierów nie może prowadzić skutecznych działań zbrojnych.

---

¹ W. Sabczenko, Prjedotwraszczenije jadernoj wojny wizmjenjajuszczimsja mirje. Wojennaja mysl, nr 2, 1994r.

Rys. 1.2. OGÓLNY SCHEMAT ANALIZOWANIA I DIAGNOZOWANIA ZAGROZENIA.

W momencie jednak gdy potencjał militarny osiągnie odpowiedni poziom gwarantujący powodzenie agresji zagrożenie staje się realnym niebezpieczeństwem.

Proponowany wariant prowadzenia analizy i diagnozy zagrożeń zakłada zobrazowanie wielkości niebezpieczeństwa jako funkcji ciągłej rosnącej możliwej do wyznaczenia z zależności:

$$Wz = \frac{Mr}{Mn} + \frac{Sr}{Sn} + \frac{Pr}{Pn} + \frac{Gr}{Gn}$$

Gdzie:

- Wz - współczynnik charakteryzujący wielkość zagrożenia dla strony przeciw której planuje się agresję;
- współczynnik charakteryzujący pewność sukcesu dla strony planującej agresję.
- Mr - realny poziom bojowych możliwości sił zbrojnych państwa planującego agresję (obiektywna składowa zagrożenia).
- Mn - poziom bojowych możliwości sił zbrojnych niezbędnych do realizacji zamiarów agresora (subiektywna składowa zagrożenia).
- Sr - realny potencjał społeczny państwa planującego agresję.
- Sn - konieczny potencjał społeczny państwa do realizacji zamiarów agresywnych.
- Pr - realny stan podsystemu politycznego państwa do realizacji zadań agresywnych.
- Pn - wymagany poziom determinacji politycznej państwa do realizacji zadań agresywnych.
- Gr - rzeczywisty poziom potencjału gospodarczego państwa planującego agresję.
- Gn - wymagany potencjał gospodarczy do zaangażowania w działania bojowe zapewniające realizację zamiaru.

1.4. WNIOSKI

1/ W miarę zbliżania się bojowych możliwości do poziomu niezbędnego dla realizacji zamiarów, wzrasta poziom pewności osiągnięcia celów planowanej agresji, a wraz z nim zagrożenie dla państwa przeciwko któremu przygotowywana jest agresja;

2/ Współczynnik Wz równy jedności odpowiada warunkom w których siły zbrojne mają możliwość realizacji zamierzonych celów planowanej agresji;

3/ Innego podejścia wymaga niemożliwa do zobrazowania proponowaną zależnością sytuacja kiedy strony nie posiadają agresywnych zamiarów, ale posiadają środki do ich realizacji ($M_r > 0, M_n = 0$). W takich warunkach nie występuje bezpośrednie zagrożenie militarne państw sąsiadujących, ale nie można wykluczyć pośredniego zagrożenia, które wynika z samego faktu posiadania przez jedną ze stron sił zbrojnych potencjał których zabezpiecza osiągnięcie jednostronnych korzyści w wyniku wybuchu ewentualnego konfliktu zbrojnego.

Zaproponowane podejście metodologiczne nie pozwala przeprowadzić pełnej analizy i diagnozy zagrożeń, ale może stanowić podstawę do prowadzenia dalszych prac badawczych tego problemu.

2. PODSTAWY METODOLOGICZNE BADAŃ PROGNOSTYCZNYCH ZAGROZEŃ MILITARNYCH BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA

2.1. WSTĘP

W tym rozdziale zostanie zaprezentowane pewne podejście metodologiczne badań prognostycznych zagrożeń militarnych bezpieczeństwa państwa (np. Polski). Istota metody badań polega na przyjęciu neorealistycznego paradygmatu¹ analizy stosunków międzynarodowych, kładącego główny nacisk na rolę państwa jako najważniejszego podmiotu tych stosunków, ze wszystkimi jego atrybutami /właściwościami/, tj. siłą i interesem narodowym /nurt interesu narodowego²/.

Z istoty metody wynika, iż badania realizowane będą z punktu widzenia wyróżnionego państwa, obejmując jego powiązania /stosunki/ z innymi podmiotami. Ocena zaś jest dokonywana z punktu widzenia interesu tego państwa /nadrzędnych celów, wartości/, przy zachowaniu szeroko rozumianej zasady równowagi sił³, w tym suwerennego i partnerskiego traktowania we wzajemnych stosunkach /międzypaństwowych/ oraz w stosunkach międzynarodowych. Z zasady

---

¹ L. Pastusiak, *Współczesne paradygmaty stosunków międzynarodowych*, SNP nr.6 (84), 1986, oraz Sł. P. Salajczyk, *Realistyczna wizja rzeczywistości międzynarodowej /w:/ Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura, rozwój*, E.Haliżak (red.), R.Kuźniar, Wyd. UW, 1994, s.35+43.

² Wł. Kmitowski, *Interesy narodów i państw w społeczności między narodowej*, oraz J. Kukułka, *Problemy teorii stosunków międzynarodowych*, PWN, Warszawa 1987, s.271+272.

³ R.Bierzanek, *Zasada równowagi sił we współczesnym świecie /w:/ Zmienność i instytucjonalizacja stosunków międzynarodowych*, /red/ J.Kukułka, PWN, Warszawa 1988, s. 95+114, oraz J. Stefanowicz, *Równowaga sił jako system stosunków międzynarodowych*, *Stosunki Międzynarodowe* nr 10, 1982.

tej wyniku również problem wystarczalności obronnej⁴ państwa, a więc koniecznego potencjału obronnego do zagwarantowania mu suwerenności i integralności terytorialnej oraz poczucia bezpieczeństwa. Należy jednak wyraźnie tu zaznaczyć, że kryteria tej oceny oraz wartość oceny są subiektywne - zależą od preferencji oceniającego, tzn. przyjętego systemu wartości i wynikających z niego potrzeb oraz możliwości ich zaspokojenia. Jednocześnie preferencje jak i wartości ulegają zmianie w czasie /w zależności od rozwoju stosunków wewnętrznych danego państwa i jego bliższego i dalszego, generalnie - w zależności od konstelacji podmiotów międzynarodowych i charakteru rozwoju stosunków między nimi/ oraz zależne są od kontekstu merytorycznego prowadzonych badań. Tu tkwi - chociaż nie tylko tu - subiektywizm wyników badań.

2.1. PRZEDMIOT BADAŃ PROGNOSTYCZNYCH

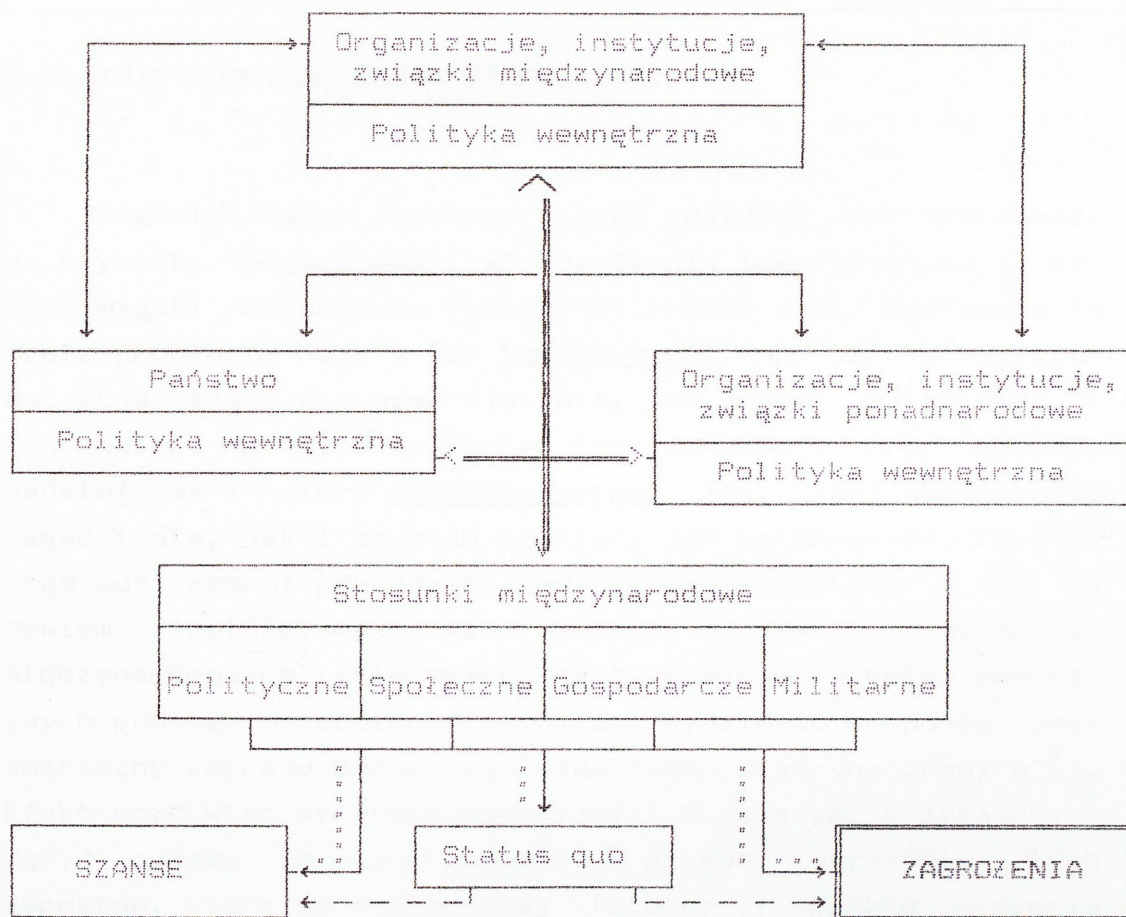
Badany przedmiot - system międzynarodowy - charakteryzuje się ogromną złożonością strukturalną /stanowi złożony system, składający się z szeregu podsystemów (rys. 2.1), występujących jako niezależne podmioty stosunków międzynarodowych⁵, np. państwa, różnego rodzaju organizacje między państwowe i ponadpaństwowe, związki wyznaniowe itp./ oraz wielością występujących powiązań i relacji /w tym licznymi sprzężeniami zwrotnymi/, zarówno wewnętrznymi /między

⁴ W. Multan - *Minimalna wystarczalność obronna*, Stosunki Międzynarodowe nr 3, 1989, również: R. Kulczycki, J. Gogolewski, J. Wociał, *Metoda i jej zastosowanie nie do określenia wielkości sił zbrojnych na poziomie niezbędnie wystarczającym*, AON, Warszawa 1991.

⁵ Zob.: S. Dworecki, *Wybrane podmioty stosunków międzynarodowych. Podstawowe pojęcia i charakterystyka*, AON, Warszawa 1995.

ich elementami składowymi/, jak i zewnętrznych /między podmiotami stosunków międzynarodowego/, ich wieloaspektowości, a także relatywności. Ponadto system międzynarodowy podlega

- ↔ wzajemne relacje instytucjonalne;
- ↔ wzajemne relacje kształtowania polityki działania;
- ..... → możliwe efekty rozwoju stosunków międzynarodowych;
- - - - - → możliwe przejście.

Rys. 2.1. Istota funkcjonowania systemu międzynarodowego

nieustannemu rozwojowi w czasie. Dlatego należy wyodrębnić określone *kategorie analityczne* za pomocą których będzie opisywany.

2.3. ISTOTA METODY BADAŃ PROGNOSTYCZNYCH

Przedmiot badań /system/ trzeba rozłożyć /zdekomponować/ na czynniki /podsystemy/, aby następnie identyfikować i badać związki /relacyjne, funkcyjne/ między nimi. Występuje tu wiele problemów natury tak teoretycznej /np. jak klasyfikować pojawiające się nowe zjawiska, jak badać zależności i ich wpływ na inne aspekty funkcjonowania oraz rozwoju państw/ jak i natury metodologicznej /np. jak wyodrębnić zagadnienia, jak i czym je mierzyć, jak porównywać/. Dokonać tego musi zespół prowadzący badania prognostyczne – nie ma bowiem całościowej i zwartej teorii stosunków międzynarodowych⁶ /nie udało się "wypracować w pełni adekwatnych podstaw metodologicznych, ani wydzielić w sposób jednoznaczny zakresu badawczego stosunków międzynarodowych"⁷/. Efekt może więc być kontrowersyjny. W naszym przypadku – dążyć należy do wyodrębnienia przede wszystkim tych aspektów, które są najbardziej istotne z punktu widzenia generowania zagrożeń.

Tak określony cel i zakres badań upoważnia do traktowania przedmiotu badań /systemu międzynarodowego/ jako systemu

---

⁶ "Chodzi tu o teorię, która umożliwia wykrywanie prawidłowości, formułowanie praw o zależnościach, czy choćby generalizacji, i wreszcie budowanie na tej podstawie prognoz. Zob.: *Stosunki międzynarodowe*" *Op. cit.* s. 28.

⁷ F. Gołembski, *Czynnik społeczny w kształtowaniu współczesnych stosunków międzynarodowych*, PISM, Warszawa 1991, s. 28.

wielkiego⁸ /nie dającego się obserwować z jednej pozycji i jednemu obserwatorowi, tak w czasie, przestrzeni czy w jakichkolwiek innych wymiarach/ i złożonego⁹ /nie dającego się badać i wyjaśniać bezpośrednio i jednoaspektowo/. Należy więc ustalić określony szczebel hierarchii obserwacji i wszystkie aspekty¹⁰ /strony, względy, czynniki, "przejawy"/ systemu, które go tworzą /współkonetytuują/. Tu zawarty jest podstawowy problem metodologiczny dotyczący wzajemnych relacji między wyodrębnionymi podsystemami /częściami, składnikami/, każdą wyodrębnioną częścią a całością.

2.4. SPOSOBY PODEJSCIA DO DEKOMPOZYCJI PRZEDMIOTU BADAN

Pomimo wielu nieokreśloności i świadomości wprowadzanych uproszczeń dąży się, aby ustalić poziom opisu i wyodrębnić czynniki mniej złożone, prostsze do analizy i poddające się wypracowanym metodom przynależnym określonym dyscyplinom naukowym /prowadzi to do "pluralizmu metodologicznego" dając

---

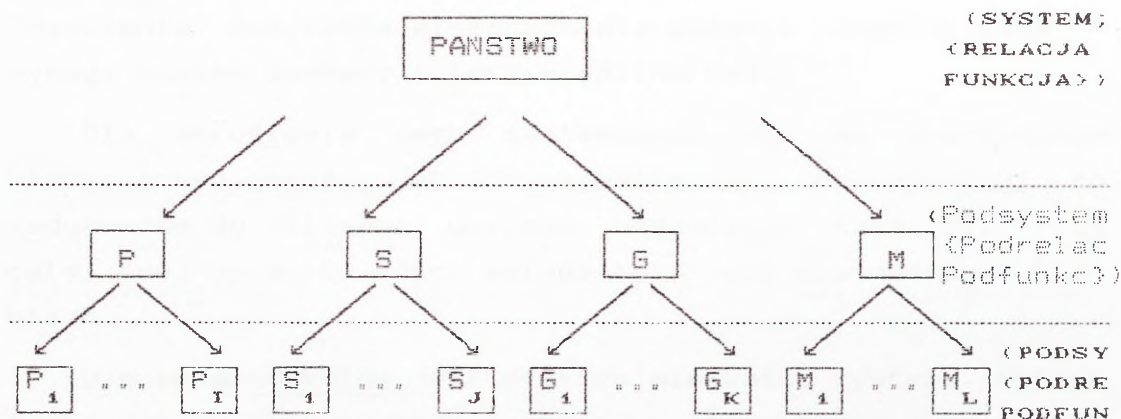
⁸ Jako kryterium wielkości systemu przyjmujemy istnienie wielu różnych podsystemów /zbiorów/ jego elementów oddziaływujących /z różną siłą/ wzajemnie, a nie dających się jednocześnie i tym samym narzędziem /językiem/ opisać.

⁹ Jako kryterium złożoności systemu przyjmujemy istnienie wielu jego właściwości /cech systemowych/, trudności ich uporządkowania ze względu na znaczenie dla systemu oraz jednoczesne ich występowanie i konieczność uwzględniania tego faktu.

¹⁰ Z III zasady ogólnometodologicznej sformułowanej przez J. Kukulkę /*Problemy teorii ...Op. cit. s. 48*/ wynika, że "wymaga się całościowego, systemowego podejścia do przedmiotu analizy. Jest to bardzo ważne ze względu na kompleksowy charakter zjawisk i procesów międzynarodowych. Jest to również konieczne ze względu na współzależność oddziaływań poszczególnych uczestników stosunków i systemów międzynarodowych".

w efekcie "uporządkowany eklektyzm" opisu/. Spotyka się dwa generalne ujęcia: horyzontalne /poziome/ i wertykalne /pionowe/¹¹.

Ujęcie horyzontalne jest efektem złożoności systemu. Polega na wyodrębnieniu takich elementów (rys. 2.2) z całości, które występują obok siebie i współtworzą całość. Najczęściej są to czynniki: polityczne, gospodarcze, społeczne i militarne¹². Wyodrębnienie takie tworzy odpowiednie poziomy badawcze, umożliwiające odrębne badanie poszczególnych elementów. Każdy z nich jest jednak nadal złożoną kategorią analityczną, wymagającą dalszej detalizacji w celu określenia takiej jednostki analitycznej, która

Rys.2.2. Dekompozycja horyzontalna przedmiotu badań

11 F.Golembeki, *Op.cit.* s.29.

12 J. Gogolewski, M. Ratajczak, R. Wieleba, J. Wocial, *Koncepcja modelu symulacyjnego systemu obronnego państwa*, ADN, Warszawa 1993; oraz *Strukturalny model systemu państwa i systemu obronnego państwa*, W: problemie badawczo-rozwojowym pk. "OPCJA", ADN, Warszawa 1994.

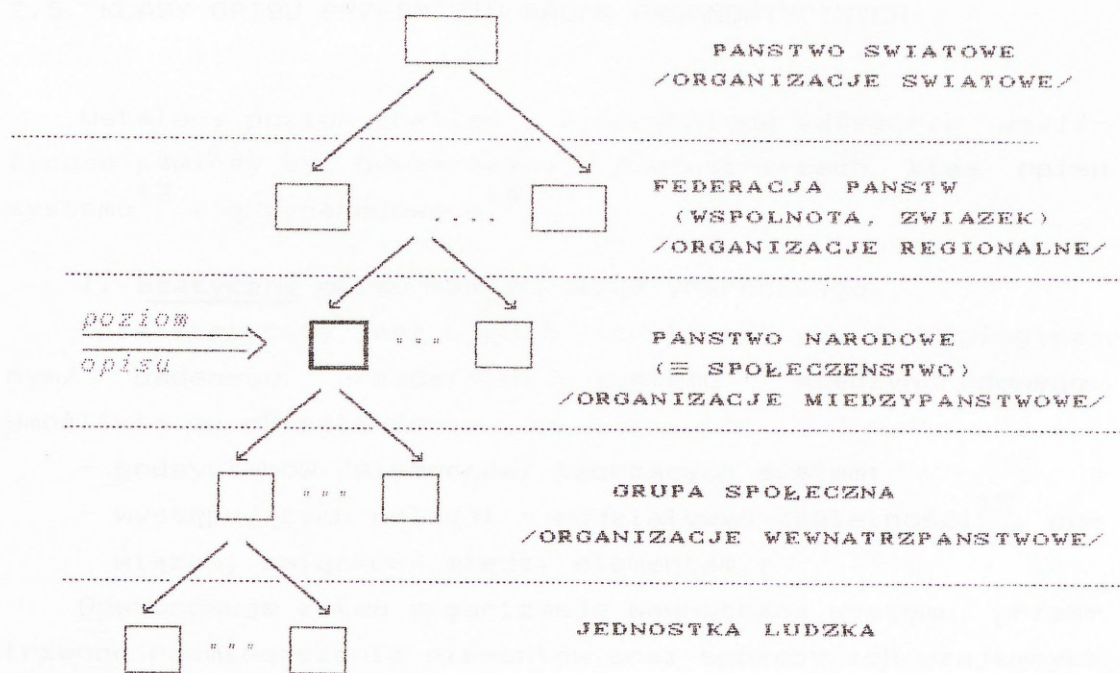
odpowiada jednej cesze systemowej i możliwa jest do opisanie jednorodnym językiem. Wyodrębnione elementy podciągają konieczność odmiennego ich badania, co z kolei związane jest z odmiennymi szkołami (podejściami), koncepcjami i teoriami. Prowadzi to do pluralizmu metodologicznego.

Konsekwencją ujęcia horyzontalnego - w etapie syntezy - jest brak podstaw metodologicznych pozwalających dokonać integracji wyróżnionych elementów. Problem dotyczy określenia relacji między całością, a elementami ją współkonstituującymi. W pracach badawczych występuje tendencja do rozłącznego traktowania elementów /co oznacza odchodzenie od badania konkretnej całości na rzecz eksplorowania jej elementów/ i przypisywania każdemu z nich decydującej roli w procesie kształtowania całości. Wnioski wyciągane na tej podstawie muszą prowadzić do formułowania błędnych tez teoretycznych jak i błędnych wniosków praktycznych. Właściwe "wyważenie" znaczenia elementów dla całości jest trudne - wymaga bowiem syntezy interdyscyplinarnej.

Dla określenia cech systemowych nie ma praktycznie biorąc innej metody, jak dokonywanie ich dekompozycji na zredukowane do niższego poziomu badawczego czynniki. Przy całej swej ograniczoności metoda taka jest stosowana w badaniach.

Ujęcie wertykalne jest efektem wielkości systemu. Polega na przyjęciu odpowiedniego poziomu analitycznego (rys. 2.3), z którego system międzynarodowy będzie badany.

Chodzi o to, że system współtworzą /w różnej co prawda, i nie określonej mierze/ podsystemy różnych poziomów /aktorzy stosunków międzynarodowych/. Obserwowane są zatem coraz bardziej złożone *kategorie analityczne*, z których każda następująca charakteryzuje się wyższym stopniem agregacji.

Rys. 2.3. Dekompozycja wertykalna przedmiotu badań (systemu międzynarodowego)

Konsekwencją ujęcia wertykalnego są świadomie wprowadzane uproszczenia badanej rzeczywistości, koncentracja na analizie /elementów i oddziaływań między nimi/ wyróżnionego poziomu i eliminacji /a co najmniej pomniejszaniu/ znaczenia i wpływu pozostałych.

13. J. Bielecki, *Systemy polityczne i społeczne*, Warszawa 1988.

14. Dąbrowski, *Systemy polityczne i społeczne*, Warszawa 1988.

15. Kukułiar, *Systemy polityczne i społeczne*, Warszawa 1988.

2.5. KLASY OPISU PRZEDMIOTU BADAŃ PROGNOSTYCZNYCH

Ustalony poziom analizy i wyodrębnione *kategorie analityczne* powinny być odwzorowane w postaci trzech klas opisu systemu¹³ międzynarodowego¹⁴:

1. Statyczny opisu systemu międzynarodowego.

Opis statyczny jest ujęciem strukturalnym /morfologicznym/ badanego przedmiotu: systemu międzynarodowego. Umożliwia on określenie:

- podsystemów /elementów/ tworzących system;
- występujących relacji - oddziaływań /zależności¹⁵, powiązań, związków/ między elementami;

Odwzorowuje zatem organizację wewnętrzną systemu, przestrzenne rozmieszczenie elementów oraz sposoby ich wzajemnych powiązań.

2. Dynamiczny opisu systemu międzynarodowego.

Opis dynamiczny jest ujęciem funkcjonalnym /procesualnym/ badanego przedmiotu: systemu międzynarodowego. Umożliwia on określenie:

- zachodzących procesów i realizowanych funkcji w systemie;
- zachowań się systemu w określonych warunkach;
- sposobu organizacji realizowanych procesów i funkcji;
- adekwatność struktury do realizowanych funkcji.

---

¹³ P. Sienkiewicz - *Inżynieria systemów kierowania*, PWE, Warszawa 1988, s. 95÷131.

¹⁴ Chodzi o siłę analityczną - poznawczą podejścia systemowego, rygorystyczną procedurę analityczną, całościowe postrzeganie elementów w ich związku z szerszym kontekstem - systemem i wreszcie pierwszeństwo przyznane oddziaływaniom między elementami *Stosunki Międzynarodowe*, Op. cit. s. 31.

¹⁵ R. Kuźniar, *Współzależność jako prawidłowość stosunków międzynarodowych*, *Stosunki Międzynarodowe* nr 4, 1988.

Odwzorowuje przestrzenno - czasową organizację funkcjonowania systemu oraz jego dynamikę.

3. Rozwojowy opisu systemu międzynarodowego.

Opis rozwojowy jest ujęciem prognostycznym /prospektywnym/ badanego przedmiotu: systemu międzynarodowego. Umożliwia on określenie:

- kierunków i zakresu zmian w strukturze organizacyjnej /stacycznej/ i/lub funkcjonalnej /dynamicznej/ systemu;
- wpływu zmian struktury organizacyjnej /funkcjonalnej/ na strukturę funkcjonalną /organizacyjną/ systemu;
- zakresu i sposobu sterowania rozwojem systemu w celu uzyskania pożądanego efektu.

Odwzorowuje zatem wszystkie zdarzenia wywołujące zmiany w systemie w celu określenia jego struktury i funkcji w przyszłości.

Dopiero realizacja opisu strukturalnego, funkcjonalnego i rozwojowego systemu międzynarodowego, dokonana dla wyróżnionych *kategorii analitycznych* i z ustalonego poziomu obserwacji, umożliwia przeprowadzenie właściwej **diagnozy stanu i prognozy rozwoju** wyróżnionego systemu państwowego. Rozpatrując więc wyróżniony system państwowy będący elementem systemu międzynarodowego, który w nim egzystuje i razem z nim rozwija się, realizując swoje interesy narodowe /ich zakres i wielość wymiarów wyznacza pozycję państwa w systemie/, należy określić /ustalić/ rzeczywiste interesy tego systemu, uznawane przez niego wartości i wynikające z nich potrzeby oraz możliwości ich realizacji /na ile nadsystem pozwoli na ich realizację, i na ile system może kształtować /oddziaływać/ wymuszająco na nadsystem/. Określenie powyższych kategorii pozwoli na sformułowanie ewentualnych sprzeczności, które mogą doprowadzić do powsta-

nia sytuacji kryzysowych¹⁶, przeradzających się w konflikt¹⁷. Stanowi to właśnie zagrożenie dla wyróżnionego systemu - państwa¹⁸.

2.6. KONCEPCJA PROCEDURY BADAŃ PROGNOZYSTYCZNYCH

Konkludując przedstawione wyżej rozważania i wynikające z nich ustalenia proponujemy, aby prognozowanie zagrożeń /w tym - militarnych/ wyróżnionego państwa realizować w następującym procesie badawczym (rys. 2.4).

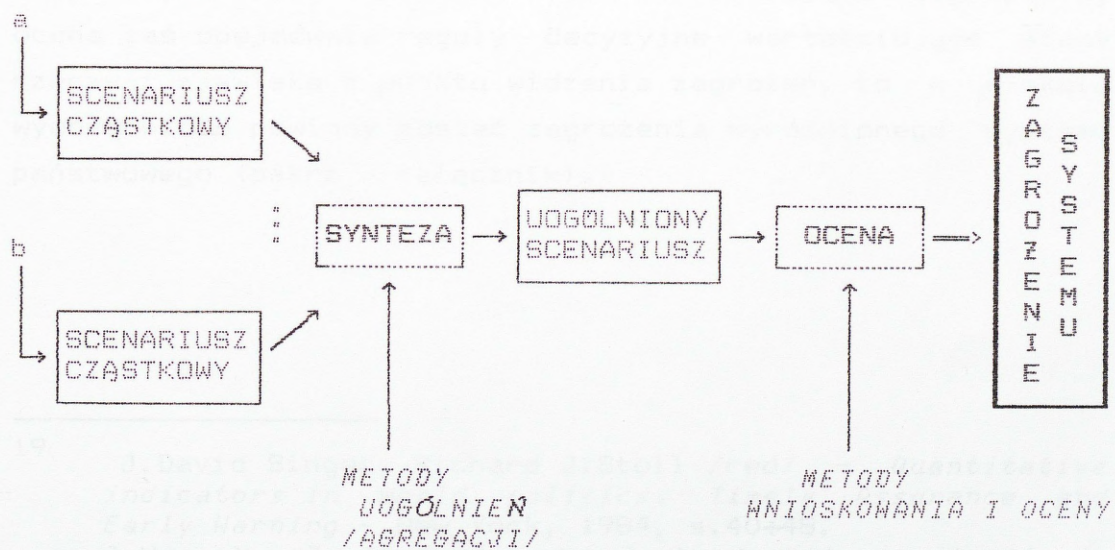
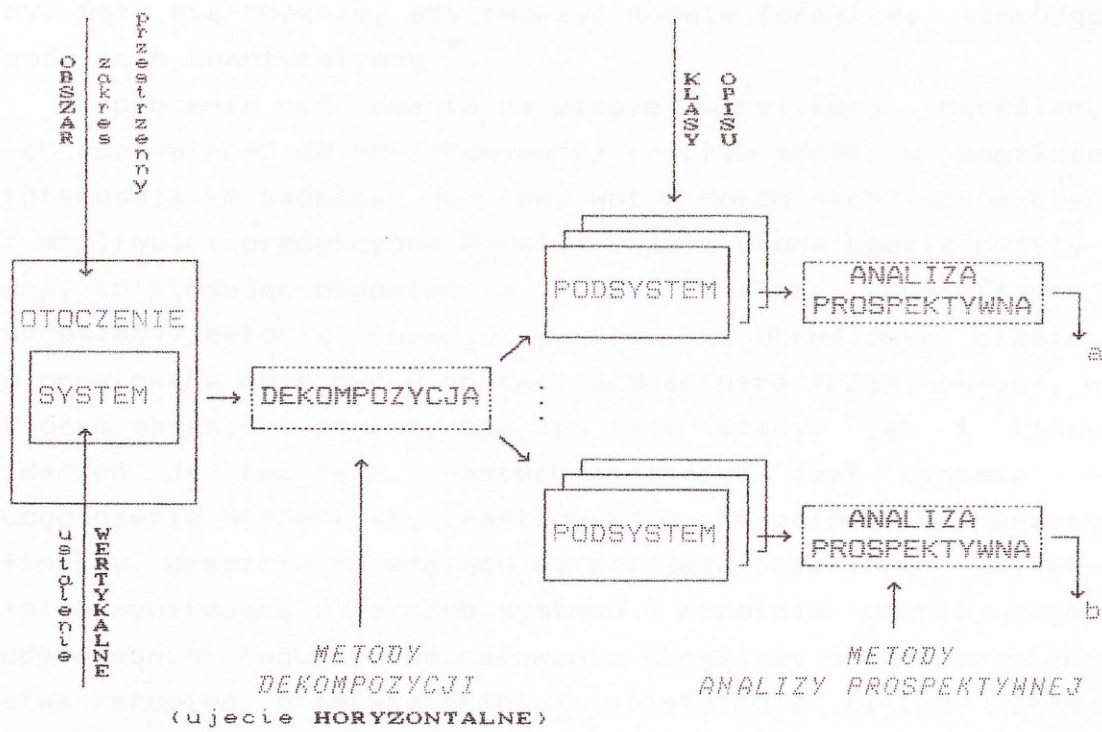
Przedstawione etapy wraz z ich produktami /otrzymanymi wynikami/ stanowią sekwencję tego procesu. Wyodrębnienie systemu z pozycji którego rozpatrujemy nadsystem - system międzynarodowy jest efektem ustaleń wertykalnych - omówionych wyżej. Obszar określa zakres przestrzenny nadsystemu. Dotyczyć może całego nadsystemu - świata lub dowolnego, wyodrębnialnego z niego /względnie odosobnionego/ systemu: kontynentu, regionu, itp. Dla tak ustalonego i wyodrębnionego obiektu analizy dokonujemy - na etapie dekompozycji - określenia *kategorii analitycznych* współtworzących merytoryczną treść tego obiektu, interesującą z punktu widzenia celu badawczego. Jest to produktem ujęcia horyzontalnego. Następnym etapem jest odwzorowanie obiektu - postrzeżanego przez *kategorie analityczne* - w postaci trzech klas opisu /modeli/: strukturalnego, funkcjonalnego i rozwojowego. Język opisu przyjęty przy formułowaniu modeli może być różny, wtedy modele przyjmą odpowiednią formę, np.: język

---

¹⁶ P. Sienkiewicz, *Systemowe badania nad bezpieczeństwem narodowym*, ZN AON nr 1/2, 1991.

¹⁷ Zob.: S. Dworecki, *Współczesne konflikty zbrojne*, AON, Warszawa 1994, s. 71 - 97.

¹⁸ S. Dworecki, *Zagrożenia bezpieczeństwa Polski. Wybrane problemy*, AON, Warszawa 1994.

Rys. 2.4. Czynności realizowane w prognozie zagrożeń systemu

naturalny - model werbalny /opisowy/, symboliczny - formalny. Dąży się obecnie, aby tworzyć modele formalne, stosując podejście kwantytatywne¹⁹.

W procesie modelowania na etapie weryfikacji określamy ich adekwatność do odwzorowywanej rzeczywistości w aspekcie interesującym badacza. Dceniamy wpływ dokonanych uproszczeń i możliwości predykcyjne modelu. Jeżeli ocena będzie pozytywna, to stosując odpowiednie metody analizy prospektywnej określamy jektorię rozwoju systemu w określonym czasie. Sformułowana może być w postaci scenariusza /częstkowego/, w którym określone powinny być tak jego stany, jak i klasy zdarzeń je tworzące. Następnym etapem jest synteza - uogólnienie scenariuszy cząstkowych w zespolony scenariusz finalny. Wreszcie ze względu na przyjętą przestrzeń kryterialną wynikającą z potrzeb systemu - podmiotu oceniającego, odpowiednimi regułami wnioskowania określamy prawdopodobieństwa /stopień przeświadczenia/ zaistnienia takiego stanu rzeczy i ocenę jego skutków dla systemu. Ze względu na to, że system badany był w aspekcie generowania zagrożeń, przestrzeń kryterialna zawierała wymiary określające zagrożenia, ocena zaś obejmowała reguły decyzyjne wartościujące stany rzeczy i zjawiska z punktu widzenia zagrożeń, to w efekcie wyodrębnione powinny zostać zagrożenia wyróżnionego systemu państwowego (patrz - załącznik).

19

J. David Singer, Richard J. Stoll /red/ - *Quantitative indicators in world politics. Timely Assurance and Early Warning* - New York, 1984, s. 40-48.

J. Wocial - *Zastosowanie metody tendencji rozwojowej do prognozowania rozwoju potencjału rażenia sił zbrojnych*, AON, 1994 - problem b.r. - PROGNOZA.

2.7. WNIOSKI

Przedstawiona koncepcja procedury badań prognostycznych rozwoju stosunków międzynarodowych, w aspekcie możliwości występowania zjawisk (procesów, faktów) sprzyjających wzrostowi poczucia zagrożenia bezpieczeństwa powinna ułatwić wychwycenie (ustalenie) wszystkich symptomów na to wskazujących. Identyfikacja tych symptomów, ustalenie związków przyczynowo-skutkowych między pojawiającymi się faktami i skutkami jakie za sobą pociągają, umożliwiają realną ocenę stanu stosunków międzynarodowych i sformułowanie prawdopodobnych kierunków (tendencji) ich rozwoju.

3. METODYKA ANALIZY PROGNOSTYCZNEJ ZAGROZEŃ MILITARNYCH

3.1. WSTĘP

Obserwując procesy zachodzące w otaczającej nas rzeczywistości możemy stwierdzić, iż chyba nigdy nie były one tak złożone i tak od siebie uzależnione. W szczególności spostrzeżenie to odnosi się do rozwoju stosunków międzynarodowych i ich wpływu na kształtowanie poczucia suwerenności i bezpieczeństwa państw. Może właśnie dlatego tak wiele uwagi poświęca się ostatnio temu zjawisku, prowadząc obserwacje i analizując zachowania podmiotów angażujących się w nie.

O jakości wyników badań i ich praktycznej przydatności (użyteczności) do prognozowania rozwoju stosunków wewnętrznych i międzynarodowych decydują takie elementy jak:

- ustalenie współrzędnych rozsądnego układu odniesienia, tzw. otoczenia bliższego i dalszego, badanych zdarzeń (zjawisk, procesów);
- wiarygodna identyfikacja zdarzeń (zjawisk, procesów);
- określenie uwarunkowań im towarzyszących;
- ustalenie przesłanek i związków przyczynowo-skutkowych;
- określenie obszarów i narzędzi (stymulatorów) umożliwiających sterowanie rozwojem stosunków systemowych i międzysystemowych;
- określenie celów zamierzonych i prawdopodobnych skutków ubocznych określonych zachowań (oddziaływań).

Aby można było przeprowadzić taką analizę konieczne jest narzędzie badawcze.

W tym rozdziale zostaną przedstawione założenia i istota metodyki analizy stosunków systemowych i międzysystemowych pod kątem potrzeb prognozowania prawdopodobnych zagrożeń

militarnych.

3.2. OKRESLENIE PRZEDMIOTU BADAN PROGNOSTYCZNYCH

Przyjmujemy, że przedmiotem analizy progностycznej będą takie procesy w rozwoju stosunków wewnątrzsystemowych (wewnętrznych), międzysystemowych (międzypaństwowych, międzynarodowych), które mogą doprowadzić do zagrożenia wartości nadrzędnych któregośkolwiek z podmiotów tych stosunków.

Przez zagrożenia¹ należy tu rozumieć ukształtowanie się w ustalonym okresie czasu (T_p) takiej sytuacji (interakcji) międzysystemowej (międzynarodowej, międzypaństwowej), i/lub wewnątrzsystemowej (wewnętrzpaństwowej), która rozpatrywana w określonej chwili czasu (t_0) dla określonego systemu państwowego (P_0), przy przyjętej, ustalonej przestrzeni kryterialnej (K_0) [w tym przez określony podmiot analizy] doprowadzić może do utraty wartości uznawanych przez ten system za cenne.

Zagrożenia posiadają więc cechy relatywności (t_0 , T_p , K_0) i relacyjności (P_0 , interakcje).

¹ Autorzy świadomie zawężają tu procesy w rozwoju stosunków systemowych (wewnętrznych państwa lub innego podmiotu, będącego przedmiotem analizy) i międzysystemowych (międzypaństwowych, międzynarodowych lub z innymi podmiotami - uczestnikami tych stosunków) tylko do takich, które wywołują (generują) negatywne skutki (zagrożenia). Nie oznacza to wcale, że zachodzące procesy w stosunkach systemowych i międzysystemowych nie sprzyjają powstawaniu szans dla ich pozytywnego kształtu (zob.: Dworecki S., Wociał J.; *Podstawy metodologiczne badań progностycznych zagrożeń militarnych bezpieczeństwa państwa*, ZN AON nr 3, 1995). Tym bardziej, że progностyczna ocena skutków pewnych zdarzeń lub towarzyszących im zjawisk w procesach wewnątrzsystemowych i międzysystemowych jest bardzo delikatną materią; obarczona jest subiektywizmem oceniającego, uzależniona jest od jego umiejętności analitycznych i zdolności korekcji. Często jest bowiem tak, że jakieś zdarzenie (zjawisko) w czasie t_0 oceniane jest negatywnie (generujące zagrożenie), a⁰ już nawet w niedległej przyszłości (w czasie t_{0+x}) mówi się o nim, że stworzyło szansę dla korzystnych zmian w kształtowaniu rozpatrywanych stosunków.

3.3. USTALENIA I OGRANICZENIA

Ze względu na złożoność przedmiotu badań (stosunki międzynarodowe, sytuacja wewnątrzpaństwowa), zgodnie z założeniami metodologicznymi, przedstawionymi w poprzednim rozdziale, dokonywać będziemy wyodrębniania pewnych *kałegorii analitycznych*, za pomocą których przedmiot ten będziemy opisywać. Dokonamy więc jego strukturalizacji, przyjmując szereg uproszczeń, założeń i ustaleń.

1. Dekompozycja obszarowa podmiotów w badanych stosunkach systemowych i międzysystemowych:

1A. Procesy zagrożenia rozpatrywane będą w następujących **OBSZARACH** systemowych (konstruktach logicznych) - Ω :

- O1 - świat (otoczenie dalsze - OtD);
- O2 - kontynent - region (otoczenie bliższe - OtB);
- O3 - sąsiedzi - lokalnie (otoczenie bezpośrednie - OtS);
- O4 - rozpatrywane państwo - RP (wyróżniony system - P).

Zbiór Ω rozpatrywanych obszarów jest więc czteroelementowy:

$$\Omega = \{ O1, O2, O3, O4 \}$$

1B. Jeśli zajdzie taka potrzeba określony obszar może zostać zdekomponowany na **PODOBSZARY** systemowe - O_n ($n=1, \dots, \dots, 4$) - jeśli obszary te są względnie odosobnione w rozpatrywanym obszarze (w szczególności mogą to być pojedyncze państwa lub inne podmioty):

$$O_n = \{ O_{n_1}, \dots, O_{n_i}, \dots, O_{n_I} \}$$

Celem wydzielenia obszarów w przeprowadzanej analizie jest konkretyzacja zakresu przestrzennego rozpatrywanego fragmentu systemu międzynarodowego, uogólnienie (generalizacja)

cja) jego cech i oddziaływań.

makrotrendów "do".

2. Podział na klasy oddziaływań.

W związku z 1A (i ewentualnie 1B) produktem analizy będą:

2A. Uogólnione konstrukty zachowania się obszarów systemowych w postaci (samo) megatrendów rozwojowych:

- A1 - światowych (globalnych);
- A2 - kontynentalnych (regionalnych);
- A3 - sąsiedzkich (lokalnych);
- A4 - własnych wyróżnionego systemu;

$$A = \{ A1, A2, A3, A4 \}$$

Jeśli dokonano 1B, to uogólnione konstrukty A_n powstaną przy zastosowaniu określonych metod agregacji i określeniu (samo) makrotrendów rozwojowych PODOBIESZARÓW systemowych.

2B. uogólnione konstrukty oddziaływania obszarów systemowych, a więc obszary interakcyjne w postaci megatrendów "do" wyróżnionego systemu - P_o (RP):

- B1 - oczekiwania/presja świata na P_o (RP);
- B2 - oczekiwania/presja Europy na P_o (RP);
- B3 - oczekiwania/presja sąsiadów na P_o (RP);

$$B = \{ B1, B2, B3 \}$$

Jeśli dokonano 1B, to uogólnione konstrukty B_n powstaną przy zastosowaniu określonych metod agregacji i określeniu makrotrendów "do".

2C. Uogólnione konstrukty oddziaływania obszarów systemowych, a więc obszary interakcyjne w postaci megatrendów "od" wyróżnionego systemu - P_o (RP):

- C1 - oczekiwania/presja P_o /RP/ na świat;
- C2 - oczekiwania/presja P_o /RP/ na Europę;
- C3 - oczekiwania/presja P_o /RP/ na sąsiadów;

D1 - polityczny

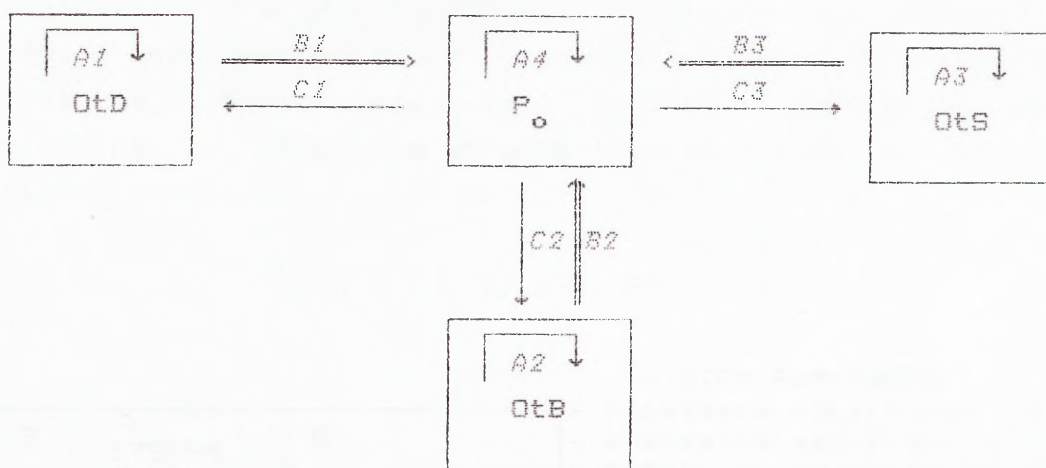
D2 - społeczny

$$C = \{ C1, C2, C3 \}$$

Jeśli dokonano 1B, to uogólnione konstrukty C_n powstaną

przy zastosowaniu określonych metod agregacji i określeniu makrotrendów "od".

3. W związku z założeniami 1 i 2, rozpatrywany będzie (uproszczony) model działania i oddziaływania systemu międzynarodowego przedstawiony na rys. 3.1. Interakcje między OtD, OtB, OtS zawarte zostały wewnątrz A1, A2, A3.

Rys. 3.1. Uproszczony model obszarów podlegających badaniu.

Co zatem konkretnie analizujemy? Analizie podlegać powinny:

- państwa jako najważniejsze podmioty stosunków międzynarodowych - raczej znaczące (dyktat mocarstw) w rozpatrywanym obszarze (systemowym i interakcyjnym);
- organizacje (międzynarodowe, regionalne, lokalne) rządowe i pozarządowe.

4A. W każdym wyróżnionym OBSZARZE (systemowym i interakcyjnym) i ewentualnie PODOBSZARZE proponuje się rozpatrywać zbiór DZIEDZIN - Δ ich działania/oddziaływania:

- D1 - polityczną (P);
- D2 - społeczną (S);
- D3 - gospodarczą (G);

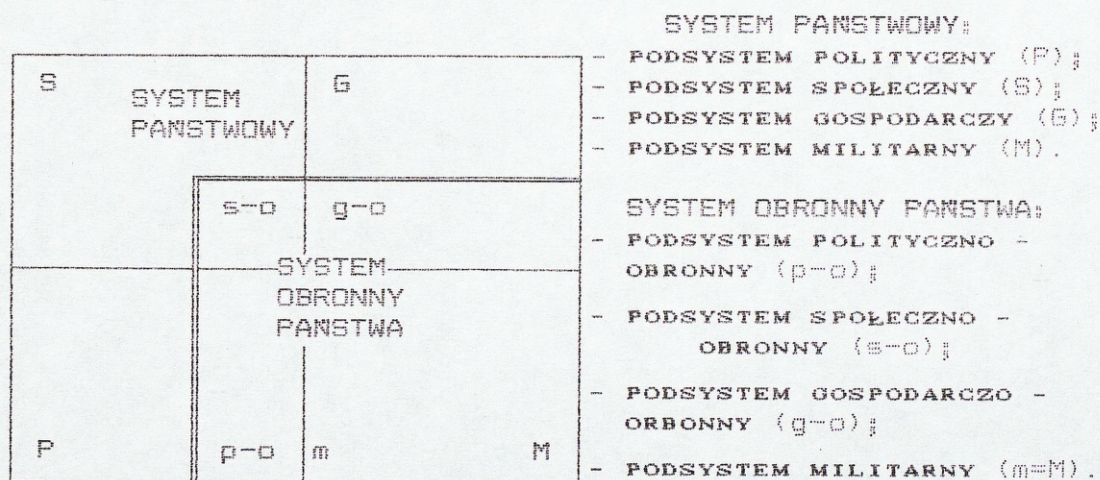
D4 - militarną (M).

Zbiór Δ rozpatrywanych dziedzin jest więc czteroelementowy:

$$\Delta = \{ D1, D2, D3, D4 \}$$

4B. W każdej wyróżnionej dziedzinie wyodrębniany jej aspekt obronny, tj. takie jej elementy, funkcje i cele działania, które mają zasadnicze znaczenie dla realizacji funkcji obronnej państwa, zachowania jego bezpieczeństwa militarnego. Mamy więc w każdej dziedzinie wyróżnioną poddziedzinę, tj. dziedzinę obronną (rys. 3.2 - na przykładzie systemu państwowego):

$$\Delta-O = \{ P-O, G-O, S-O, M \}$$

Rys. 3.2. Aspekt obronny (SOP) systemu państwowego.

4C. Każda dziedzina D_n ($n=1, \dots, 4$) zostanie zdekomponowana na **PODDZIEDZINY** - D_{n_i} :

$$D_n = \{ D_{n_1}, \dots, D_{n_j}, \dots, D_{n_j} \}$$

Proponuje się, aby dekompozycja wyodrębniła tylko kilka

(3+5) poddziedzin, ze względu na duże problemy związane z późniejszym opisem interakcji.

4D. Jeżeli zrealizowano 4C, wówczas dla każdej D_n ($n=1, \dots, 4$) wyodrębnić należy aspekt obronny, tj. poddziedzinę - obronną - $D - Dn_i$, mającą ścisły związek z zagrożeniami (rys. 3.3):

$$D-Dn = \{D-Dn_1, \dots, D-Dn_j, \dots, D-Dn_j\}$$

Jeden z możliwych wariantów propozycji określenia poddziedzin i związków między nimi (oraz ze wszystkimi podsystemami sąsiednimi i nadsystemami) uznanych przez badaczy za dominujące w aspekcie rozważanego problemu (zagrożeń militarnych²) autorzy przedstawiają w załączniku.

3.4. METODYKA OGÓLNA PROGNOZOWANIA ZAGROZEŃ

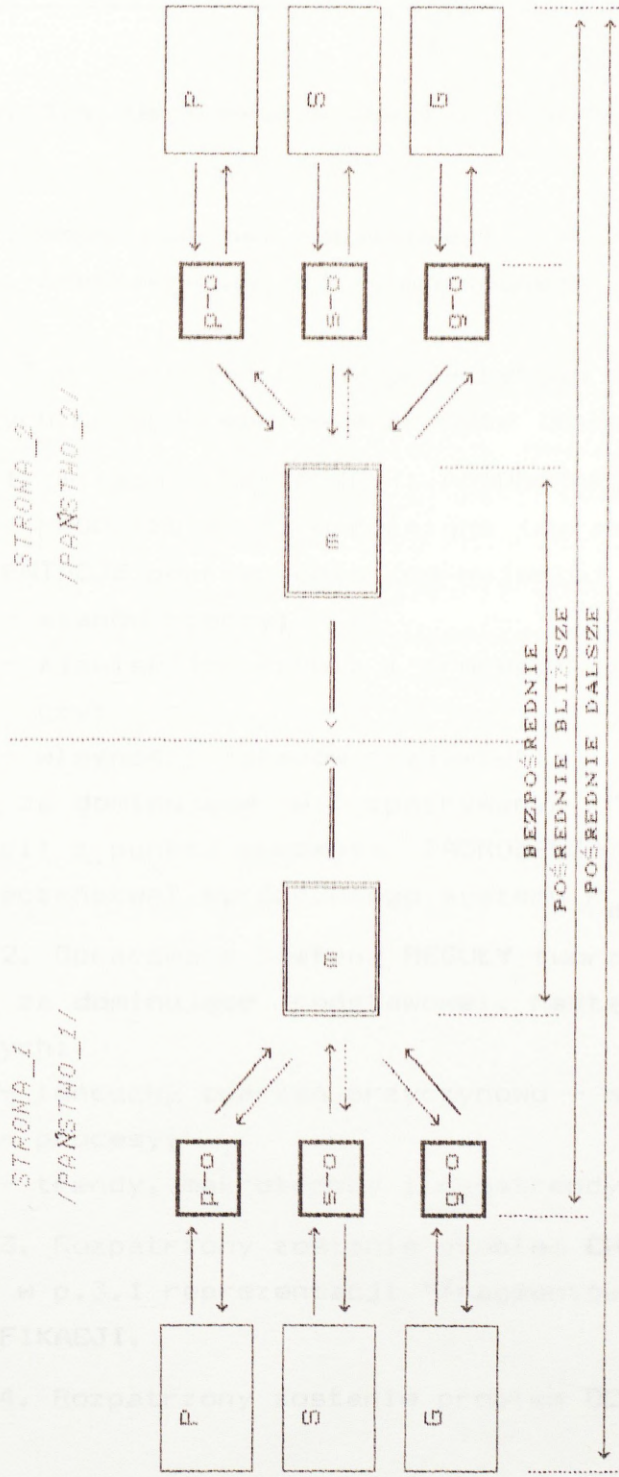
3.4.1. Przyjęte założenia ogólne

1. Ustalamy i przyjmujemy, że chwila czasu aktualnego t_0 jest czasem przeprowadzanej analizy przedmiotu. Jakkolwiek analiza taka przebiega przez pewien okres czasu, to traktowane jest to jako chwila. Ponadto wyróżniamy pewne okresy czasu τ i ν (każdy rzędu $1 \div 3$ lata) oraz chwile czasu t_d i t_p (rys. 3.4) tak, że $t_d \ll t_0 \ll t_p$ (oddalenie rzędu $10 \div 20$ lat).

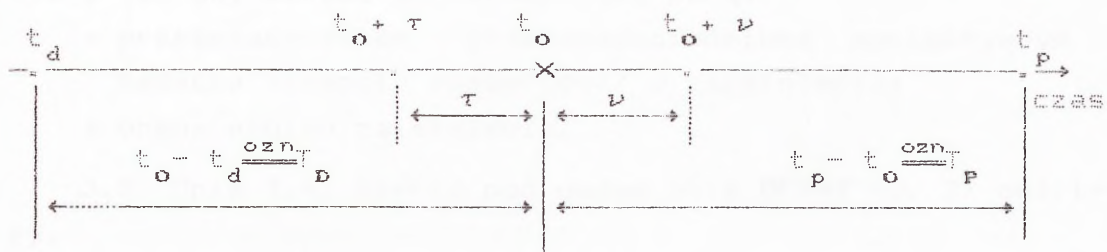
2. Analizę przeprowadza się w dwóch uzupełniających się SFERACH;

---

² Dworecki S., *Zagrożenia bezpieczeństwa państwa*. ADN, Warszawa 1994.

Rys. 3.3. Wyróżnienie klas zagrożeń militarnych

Rys. 3.4. Usytuowanie chwil i okresów czasu

- a/. obserwowalnej (objawowej) - zrealizowana;
- b/. nieobserwowalnej (domniemanej) - konceptualnej.

3. Tworzenie łańcuchów przyczynowo - skutkowych doprowadzających do wyodrębnienia trendów (makro-, mega-).

3.1. W każdym OBSZARZE (i PODOBSZARZE) i w każdej DZIEDZINIE (PODDZIEDZINIE) wyróżnione (opracowane) zostaną ich REPREZENTACJE poprzez opis (co najmniej werbalny):

- a - stanów rzeczy;
- b - zjawisk (zdarzenia i procesy) tworzących stany rzeczy;
- c - własności (stanów i zjawisk),

uznane za dominujące (w rozpatrywanym "fragmencie" rzeczywistości) z punktu widzenia ZAGROZENIA i SZANS rozwoju (bezpieczeństwa) wyróżnionego systemu F_o .

3.2. Opracowane zostaną REGUŁY tworzenia i wyodrębnione, uznane za dominujące (podstawowe), następujące KLASY zjawisk złożonych:

- a - łańcuchy zdarzeń przyczynowo - skutkowych;
- b - procesy;
- c - trendy, makrotrendy i megatrendy.

3.3. Rozpatrzony zostanie problem CHARAKTERYSTYK (ustalonych w p.3.1 reprezentacji "fragmentów") oraz problem ich KWANTYFIKACJI.

3.4. Rozpatrzony zostanie problem OCENY (ustalonych w p.

3.2 klas zjawisk złożonych i ustalonych w p.3.3 charakterystyk), tak aby opisać je następującą parą:

- przeświadczeniem /prawdopodobieństwem subiektywnym badacza /zespołu ekspertów// o zaistnieniu;
- oceną skutku zaistnienia.

3.5. Opis 3.4. bierze pod uwagę obie SFERY (p. 2) analizy.

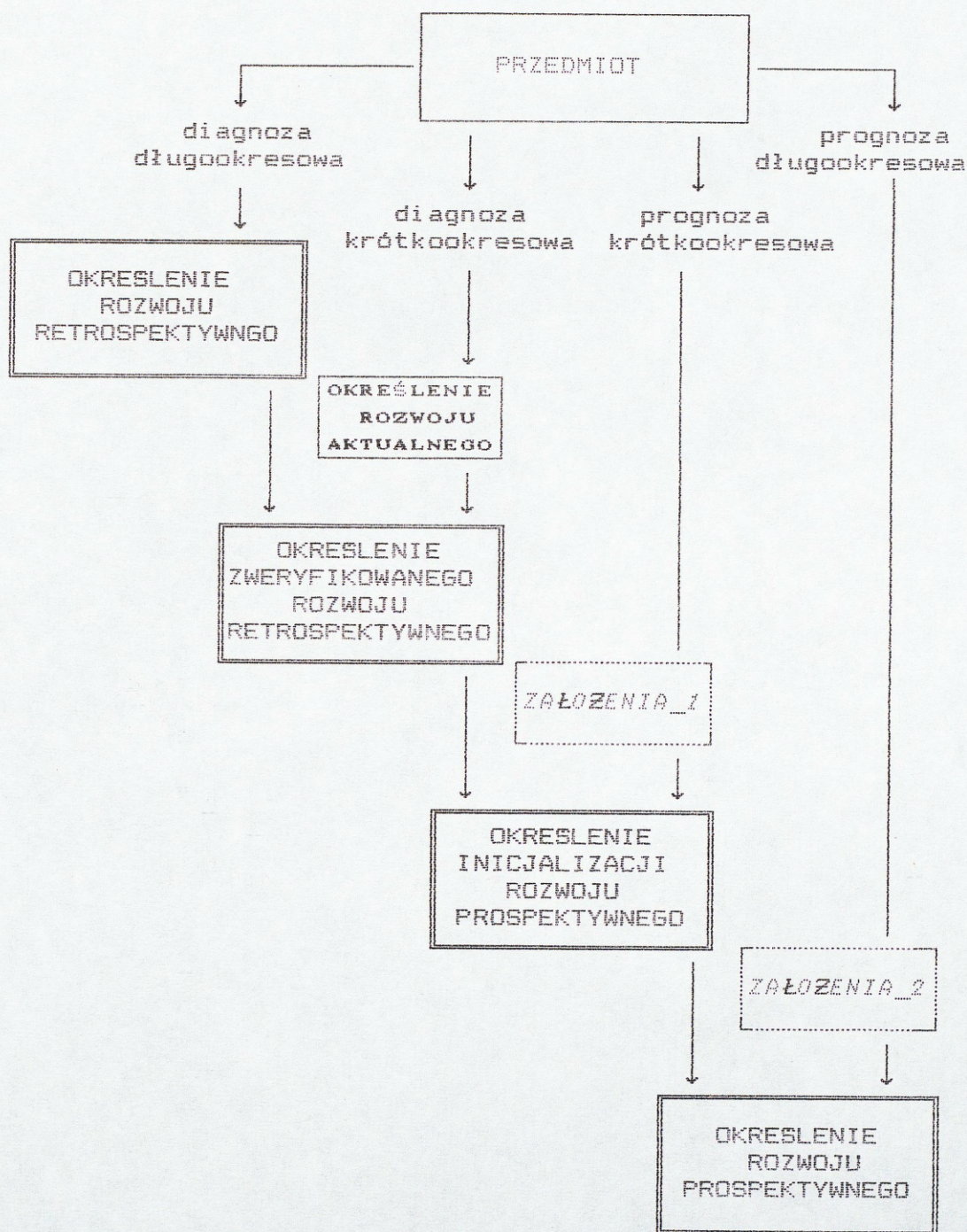
3.4.2. Makroprocedura badawcza

1. Ogólna postać makroprocedury

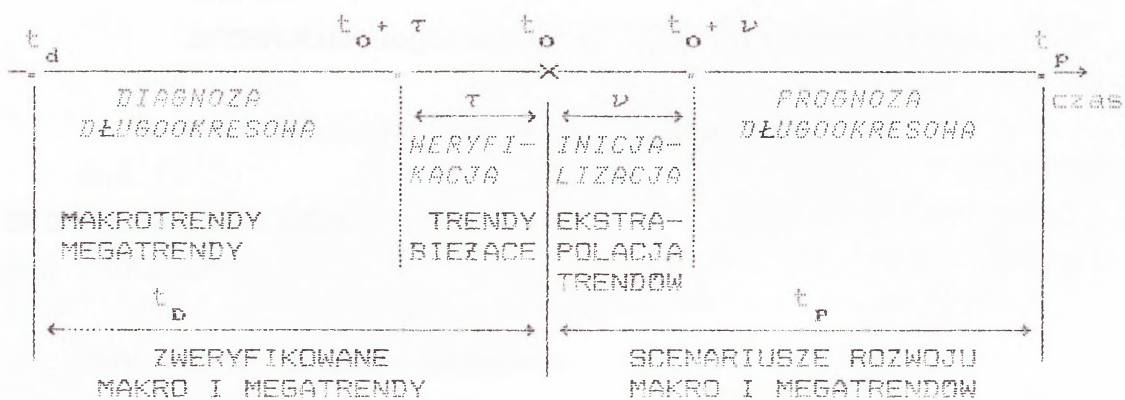
Proponuje się, aby ogólna makroprocedura prognozowania zawierała następującą sekwencję etapów (rys. 3.5):

1. ETAP I. Diagnoza długookresowa;
2. ETAP II. Diagnoza krótkookresowa - weryfikacja diagnozy długookresowej bieżącym rozwojem;
3. ETAP III. Inicjalizacja kierunku rozwoju;
4. ETAP IV. Prognoza długookresowa.

Zamysłem takiego porządku postępowania analitycznego jest udokumentowanie rzeczowej i metodologicznej poprawności wyniku. Analiza w przedstawionej postaci obejmuje pełny proces prognostyczny. Na rys. 3.6 przedstawiono okresy czasu stanowiące przestrzeń eksploracji etapów oraz uzyskane w nich wyniki.

Rys. 3.5. Metoda postępowania w analizie prospektywnej rozwoju przedmiotu badań.

Rys. 3.6. Wyniki etapów w makroprocedurze badawczej

2. Procedura główna

Proponuje się, aby każdy z czterech etapów ogólnej makroprocedury realizowany był według następującej procedury głównej:

1. Dla każdego rozpatrywanego OBSZARU wykonaj:
2. Dla każdego wyróżnionego PODOBSZARU wykonaj:
3. Dla każdej rozpatrywanej DZIEDZINY wykonaj:
4. Dla każdej wyróżnionej PODOBZIEDZINY wykonaj:

OKRESL:

a. zmienne sprawcze /sterujące i zakłócające/ dla rozpatrywanego "fragmentu" tj.:

ZDARZENIA istotne;

Uporządkuj zdarzenia w KLASY ZDARZEN;

b. zmienne stanu rozpatrywanego "fragmentu";

Uporządkuj do postaci TRENDÓW ROZWOJOWYCH;

c. ocenę opracowanych KLAS ZDARZEN i TRENDÓW ROZWOJOWYCH z punktu widzenia:

c1. generowania /inicjalizacji/ nowych;

c2. wzmocnienia /hamowania starych;

ZAGROZEN i SZANS.

end 4.

SFORMUŁUJ uogólnione a, b, c dla DZIEDZINY.
end 3.
SFORMUŁUJ uogólnione a, b, c dla PODOBSZARU.
end 2.
SFORMUŁUJ uogólnione a, b, c dla OBSZARU.
end 1.
SFORMUŁUJ KONKLUZJE
end PROCEDURY.

UWAGI do procedury głównej:

1. Dyspozycja "OKRESL" wymaga określenia przez nazwę i opis werbalny, a być może uzasadnienie w postaci kwantytatywnej, tj. przez podanie miernika i wartości uzyskanej za jego pomocą.

2. Jeżeli znane są (a wydaje się, że wiele istnieje) oceny (diagnostyczne i/lub prognostyczne) rozpatrywanego "fragmentu" wówczas wystarczy do nich sięgnąć.

3. Jeżeli nie zachodzi p.2, wówczas dokonanie takiej oceny zlecić należy specjalistom, albo dokonać samemu.

4. Dyspozycja "SFORMUŁUJ" uogólnienie, wymaga opracowania metody wnioskowania prowadzącej do agregacji wyników. Będą to reguły logiczne, ale o orientacji bardziej praktycznej. Jest to jednak sprawa bardziej intelektualnych dociekań, niż formalizacji proceduralnych.

3.4.3. Opis etapów ogólnej makroprocedury

ETAP I

DIAGNOZA DLUSOOKRESOWA w dużej mierze opiera się na sferze zrealizowanej z niewielkim wpływem sfery konceptualnej. Polega na określeniu rozwoju retrospektywnego badanego przedmiotu. Analiza wyodrębnia istotę, esencję, dotychczasową "naturę" przedmiotu i jego ewolucję strukturalną, funkcjonalną i celowościową (tu raczej sfera domniemana, a nie deklarowana).

ETAP II

WERYFIKACJA - MODYFIKACJA DIAGNOZY DŁUGOOKRESOWEJ TRENDAMI BIEŻĄCYMI w dużej mierze opiera się na sferze zrealizowanej ze znacznie większym wpływem sfery konceptualnej.

W etapie II problemem będzie "obróbka" zgromadzonego materiału faktograficznego w celu określenia mikrotrendów i mikroklas zdarzeń bieżących, aby możliwa była ze ich pomocą modyfikacja opracowanych w etapie I makro i megatrendów.

Procedura "obróbki" informacji będzie następująca:

1. Wyselekcjonuj informację dotyczącą rozpatrywanego "fragmentu";
2. Wyeliminuj informacje ze źródeł pośrednich i niepewnych;
3. Dokonaj oceny znaczenia informacji niepełnych (zwróć uwagę na tzw. *sygnaty słabe*);
4. Wyselekcjonuj informacje doniosłe ze względu na zagrożenia i szanse rozpatrywanego "fragmentu";
5. Oceń treść i znaczenie tego co zostało zgodnie z procedurą główną;
6. Oceń treść i znaczenie tego co odrzuciłeś ze względu na pozostałe "fragmenty".

ETAP III

INICJALIZACJA - WYZNACZENIE PROGNOZY ROZWOJU KROTKOOKRESOWEGO w celu:

- a/. wyznaczenia trajektorii rozwoju przebiegającego zarysowanym zweryfikowanym makro i megatrendem oraz oceny następstw takiego rozwoju;
  - b/. oceny istotności klas zdarzeń, modyfikowane potrzeby w tym przez przekształcenie w potrzebach w i, dzięki wynikom
1. Ekstrapolacja dotychczasowych trendów (obserwowalnych i konceptualnych) w przyszłość potęgując docenienie tendencji - nazwijmy je naturalnymi lub bezwładnościowymi - rozwojowych badanego przedmiotu;

2. W warunkach licznych zależności i/lub współzależności (w tym sprzężeń zwrotnych), a także dużej dynamiki rzeczy i zjawisk oraz ich własności, badanie przeprowadza się najczęściej w warunkach *in ceteris paribus*, koncentrując uwagę na wybranych elementach przy ustaleniu pozostałych. Taka jest właśnie idea etapu III, tj. przy ustalonej starej klasie zdarzeń i starych regułach rozwojowych przedmiotu obserwujemy się zachowanie wybranych elementów tego przedmiotu.

3. Ocena zaś skutków tych (takich) zmian jest (może być) inna, choć podmiot oceny i przestrzeń kryterialna oceny nie uległa zmianie.

4. Realizacja etapu III pozwala obserwować zysk/stratę bezwładu decyzyjnego [czas] rozwoju przedmiotu (jeżeli sterowaniu podlega cokolwiek) w kierunku pożądanym i/lub niepożądanym.

ETAP IV

PROGNOZA DŁUGOOKRESOWA w zasadniczej mierze opiera się na sferze konceptualnej.

1. Znając trendy DZIEDZINOWE, makrotrendy i megatrendy OBSZAROWE (systemowe i interakcyjne) oraz klasy zdarzeń wytrącających i/lub podtrzymujących je, a także ich charakterystyki, tj. wyróżniki kryterialne - cechy (mieralne) za pomocą których dokonywana będzie OCENA;

2. Znając swoją przestrzeń kryterialną (K_o) wynikającą z przeświadczenia o potrzebach ($w t_p$) - zmodyfikowane potrzeby $w t_o$ przez przeświadczenie o potrzebach $w t_p$ dzięki wynikom analizy "wizji przyszłej wojny";

3. Możliwe jest dokonanie oceny relacji między MOŻLIWOSCAMI a POTRZEBAMI $w t_p$, a więc identyfikacji zagrożenia, udokumentowania (logicznego) jego powstania oraz

oceny jego następstw.

4. Oczywiście ocena ta jest subiektywna (wartość decyzyjna zależna od autorytetu prognosty u decydenta) - chociaż znane i możliwe do zastosowania są liczne metody obróbki eksperckiej.

3.5. WNIOSKI

Przedstawiona koncepcja metodyki prognozowania zagrożeń może dać wiarygodne wyniki tylko wówczas gdy zespół prognostyczny będzie dysponował rzeczywistym (realnym) zbiorem danych wejściowych. Trudności mogą pojawić się przy rozpoznaniu i ocenie symptomów wskazujących na pojawienie się zamiarów wymuszania pożądaných zachowań (działań) jednego na inny podmiot stosunków międzynarodowych. Jest to szczególnie trudne ze względu na występowanie ścisłych powiązań między poszczególnymi dziedzinami i poddziedzinami stosunków międzynarodowych oraz nieprzewidywalność zachowań podmiotów tych stosunków. Stąd tak ważna jest, aby dysponować bankiem danych (informacji) o zachodzących procesach w rozwoju stosunków międzynarodowych i relacjach między nimi oraz zachowaniach (relacjach) podmiotów.

4. PODSUMOWANIE

Przedstawiona metodyka analizy prognostycznej rozwoju stosunków systemowych i międzysystemowych pozwala ocenić sytuację pod kątem możliwości wystąpienia zagrożeń, w tym zagrożeń militarnych bezpieczeństwa państwa. Nie jest to metodyka ani łatwa, ani szybka w realizacji.

Formalizacja procedury, jaka tu została zaprezentowana, narzuca, raczej rygoryzm procesu badawczego, niż technikę uzyskiwania wyniku. Dlatego badacz nie posiadający wiedzy teoretycznej, umiejętności praktycznych i intuicji, czyli nieprzygotowany, nie wypracuje wartościowej prognozy - udokumentowanej metodycznie i merytorycznie.

Bardzo ważną sprawą jest tu posiadanie wiarygodnych informacji (wyników analizy identyfikacyjnej i problemowej) dotyczących źródeł i podłoża pojawiania się zagrożeń militarnych w bliższym i dalszym otoczeniu Polski. Tylko wówczas można z dużym prawdopodobieństwem, na podstawie pojawiających się symptomów, określić stopień realnego zagrożenia militarnego.

Świat nadal nie jest spokojny. Rokrocznie notuje się około 30 konfliktów zbrojnych. Najwięcej nowych konfliktów powstaje w Azji i Afryce, choć i w Europie od 1989r. ich liczba wzrasta. Fakt ten nie może być obojętny lub niezauważony podczas analizy możliwych zagrożeń militarnych, które pośrednio lub bezpośrednio mogą wpływać na stan bezpieczeństwa Polski.

Zagrożenia bezpieczeństwa Polski (nawet w bliższej perspektywie czasowej, np. na przełomie wieków) nie można wykluczyć. Może ono powstać na tle napięć i sprzeczności interesów w obszarze stosunków społeczno-politycznych, finansowo-gospodarczych, narodowościowo-etnicznych, religijno-kulturowych, ekologicznych i wojskowych. Przemawia za tym wie-

loaspektowy i wielopłaszczyznowy spłot uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych, takich jak:

- postępująca anarchizacja życia społeczno-politycznego u wschodnich sąsiadów, którzy dysponują arsenałem nuklearnym;

- niestabilna sytuacja w państwach byłego ZSRR i trudny do przewidzenia jej rozwój (w sensie stopnia dominacji Rosji oraz konsekwencji dążeń i aspiracji suwerennościowych państw powstałych po rozpadzie ZSRR, przewyciężania trudności gospodarczych i sprzeczności społeczno-politycznych, tendencji rozwoju potencjału militarnego i woli jego użycia do rozstrzygnięcia sporów);

- dążenia wielkomocarstwowe Rosji oraz aspiracje innych państw, posiadających broń jądrową;

- aspiracje mocarstwowe Niemiec, Ukrainy, Japonii lub Chin;

- negowanie ustaleń traktatowych (będących konsekwencją II wojny światowej) oraz eksponowanie zaszłości historycznych;

- rozszerzający się krąg państw dysponujących i mogących w przyszłości dysponować bronią jądrową oraz wymykający się spod kontroli, międzynarodowych organizacji bezpieczeństwa zbiorowego, proces militaryzacji niektórych państw, czy całych regionów;

- nasilające się nacjonalizy, szowinizm i fundamentalizm religijny oraz terroryzm organizacji anarchistycznych, religijnych i mafijnych;

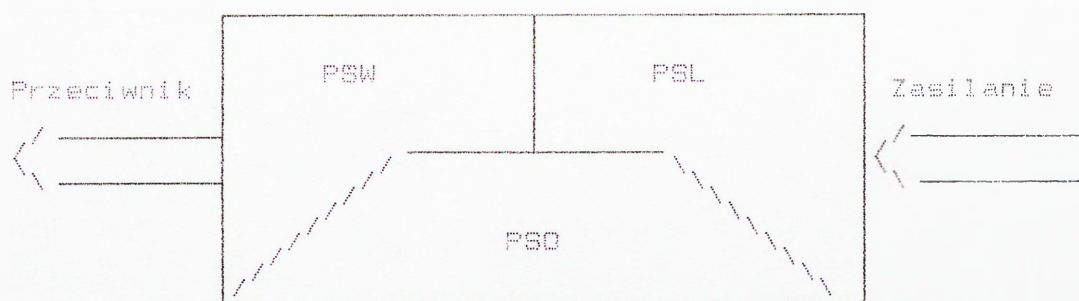
- Polska nie przestała być obszarem atrakcyjnym dla jej sąsiadów w tym znaczeniu, że mogą na nią skierować swoje agresywne zamiary ekonomiczne lub polityczno-wojskowe, czy odtworzenia "historycznie przynależnej strefy wpływów".

Brak racjonalnych zachowań ze strony grup społecznych, a szczególnie przedstawicieli elit politycznych, wobec przeja-

wów zagrożenia bezpieczeństwa państwa może doprowadzić do otwartego konfliktu zbrojnego.

Żadne z wyżej wymienionych zjawisk nie może być przez Polskę ignorowane, jako potencjalne źródło bezpośredniego lub pośredniego zagrożenia konfliktem zbrojnym. Przenawiają za tym: położenie geopolityczne Polski oraz wewnętrzny i zewnętrzny rozwój sytuacji społeczno-politycznej i militarnej. Te ostatnie są zmienne i trudnoprzewidywalne. Konieczne jest zatem podjęcie racjonalnych działań, zmierzających do skutecznego zapobiegania i przeciwdziałania skutkom prawdopodobnych konfliktów zbrojnych. Można to osiągnąć przez zawnazę przygotowany system obronny państwa, efektywnie wykorzystujący dostępne siły i środki oraz wypracowaną strategię działania

Zwariantowana prognoza rozwoju sytuacji społeczno-politycznej i pozamilitarnej w kontekście zagrożenia militarnego suwerenności Polski nie może nie znaleźć swego odbicia w podejściu do budowania modelu systemu potencjału obronnego państwa (rys. 4.1).

Rys. 4.1. Składowe potencjału obronnego państwa

(PSD - potencjał stanów osobowych, PSW - potencjał środków walki, PSL - potencjał systemu logistycznego)

87 Jest to zadanie trudne i złożone, ale konieczne do podjęcia, aby uniknąć ryzyka wydatkowania środków (póki co bardzo skromnych) na coś, co może okazać się w przyszłości choćby mało w praktyce przydatne.

BIBLIOGRAFIA

1. DWORECKI S.; *Od zagrożeń do wojny*. BUWIK, Warszawa 1995.
2. DWORECKI S., WOCIAL J.; *Podstawy metodologiczne badań prognostycznych zagrożeń militarnych bezpieczeństwa państwa*. ZN AON nr 3(20), Warszawa 1995.
3. DWORECKI S., STEPĄK J.; *Analiza wybranych zagrożeń bezpieczeństwa militarnego Polski*. AON, Warszawa 1993.
4. DWORECKI S.; *Zagrożenia wewnętrzne stabilności państwa*. WiW nr 12, 1993.
5. MADEJSKI A. (red.); *Ocena i prognoza zagrożeń polityczno-militarnych RP oraz właściwości przyszłych działań wojennych*. AON, Warszawa 1992.
6. MULTAN W.; *Bezpieczeństwo międzynarodowe ery nuklearnej*. PISM, Warszawa 1991.
7. STEFANOWICZ J.; *Rzeczypospolitej pole bezpieczeństwa*. ISP PAN, Warszawa 1993.
8. SCIBIDREK Z.; *Rozważania o obronie*. Bellona, Warszawa 1993.
9. SCIBIDREK Z.; *Wpływ nowych środków walki na działania bojowe wojsk lądowych*. AON, Warszawa 1993.
10. TARGOWSKI A. (red.); *Obrona Polski dziś i jutro*. Bellona, Warszawa 1993.
11. WOCIAL J., DWORECKI S.; *Metodyka analizy prognostycznej zagrożeń militarnych bezpieczeństwa państwa*. ZN AON nr 4(21), Warszawa 1995.
12. UZYCKI J.; *Wojna konwencjonalna w Europie ?* MON, Warszawa 1989.

IDENTYFIKACJA CZYNNIKÓW PRZEDMIOTU PROGNOZY ZAGROZEŃ MILITARNYCH

Lp	OBSZARY (DZIEDZINY)	Poddziedziny (elementy, czynniki)	KLASA ZJAWISKA			KLASA MIERNIKA			TEMPO ZMIAN		CHARAKTER ZMIAN	
			Szansa	Obojęt	Zagroź	Mierzal Miara	Niemierzalny (Trend) Wzrost Spadek Stabil		Szybki	Wolne	Cykl	Staly
1.	POLITYCZNE	<p>Polityka zagraniczna (stosun.międzynarodowe)</p> <ul style="list-style-type: none"> - działania dyplomatów (zachowania, wypowiedzi, oceny itp.); - działania mężów stanu i elit politycznych (zachowania, wypowiedzi, oceny itp.); - uczestnictwo w życiu międzynarodowym (zaangażowanie, współpraca); - pozycja międzynarodowa (partnerstwo, suwerenność itp.); - zawieranie sojuszy polityczno-woj. - ratyfikowanie umów międzynarodow. - podejmowanie inicjatyw politycznych (umacniających napięcia, bezpieczeństwo międzynarodowe itp.); - przestrzeganie umów (porozumień, traktatów) międzynarodowych; - respektowanie prawa międzynarodowego; <p>Polityka wewnętrzna</p> <ul style="list-style-type: none"> - cechy strategii bezpieczeństwa; - cechy doktryny bezpieczeństwa; - priorytety racji stanu; - prawny stosunek do mniejszości: <ul style="list-style-type: none"> - narodowościowych; - etnicznych; - wyznaniowych; - kulturowych; - prawny stosunek do przekonań politycznych, organizacji politycznych - charakter organizacji politycznych (orientacja programowa, siła, ilość, itp.); - legitymizacja partii politycznych (rola, miejsce, poparcie społeczne, stosunek do celów nadrzędnych itp.); - autorytet władzy i elit politycz. - stabilność władzy; 										

Ustrojowe

- ideologia (rodzaj i charakter);
- charakter władzy (prezydencki, gabinetowy, parlamentarny itp.);
- cechy ustrojowe (demokracja, totalitaryzm itp.);
- sprawowanie władzy (centralizm, samorządowość itp.);
- charakter ustawodawstwa (restrykcyjne, liberalne itp.);
- stabilność i trwałość prawa;
- charakter systemu wyborczego (powszechność, równość itp.);
- instytucjonalizacja władzy (ustawodawcza, wykonawcza, sędziowska)

Administracyjne

- system prawny;
- podział administracyjny państwa;
- uprawnienia organów administracji terenowej i lokalnej;

2. SPOŁECZNE

Demograficzne

- struktura demograficzna (przyrost naturalny, umieralność, dynamika zmian, liczebność itp.);
- struktura wiekowa społeczeństwa;
- struktura warstw społecznych, narodowościowa, etniczna, wyznaniowa, preferencji politycznych itp.

Bezpieczeństwo osobiste obywateli

- bezpieczeństwo fizyczne (napady, rozboje, przestępczość itp.);
- bezpieczeństwo socjalne:
  - mieszkaniowe (dostępność do mieszkań własnościowych, spółdzielczych, komunalnych itp.);
  - standard mieszkań;
  - koszty utrzymania;
  - poziom płac (płace realne);
  - możliwość zatrudnienia (w wyuczonym zawodzie, w ogóle, bezrobotni, struktura zatrudnienia itp.);
- bezpieczeństwo zdrowotne:
  - zdrowotność społeczeństwa;
  - bezpieczeństwo warunków pracy;

- dostępność do lecznictwa;
- dostępność do rekreacji i wypoczynku;
- bezpieczeństwo prawne:
  - mniejszości narodowościowych;
  - " etnicznych;
  - " wyznaniowych;
- przekonań politycznych;
- swobody zrzeszania;
- równość wobec prawa stanowionego i zwyczajowego;
- przestrzeganie nadrzędnych celów społecznych (sprawiedliwości społecznej, praw i swobód obywatel-

Wykształcenie

- powszechność wykształcenia (poziom i struktura wykształcenia, analfabetyzm itp.);
- dostępność kształcenia (struktura szkolnictwa, koszty kształcenia);
- stan nauki i techniki (wynalazki, patenty, nowoczesność rozwiązań konstrukcyjnych i technologicznych itp.);
- wykształcenie wojskowe;

Socjologiczne

- stosunek do władzy i elit politycznych (akceptowanie, negowanie);
- stosunek do państwa i społeczeństwa (patriotyzm, szowinizm, nacjonalizm itp.);
- stosunek do mniejszości narodowościowych, etnicznych, kulturowych, wyznaniowych itp. (tolerancja, ignorowanie, prześladowanie itp.);
- stosunek do służby wojskowej;
- stosunek do armii (sił zbrojnych)
- stosunek do prawa (przestrzeganie, ignorowanie, działania bezprawne)

Inne

3. GOSPODARCZE Przemysł

- struktura produkcji przemysłowej (przemysłu: ciężkiego, tekstylnego, chemicznego itp.);
- struktura przemysłu zbrojeniowego

- samowystarczalność surowcowa (kopaliny, ropy naftowej, gazu, wody
- struktura produkcji nośników energii (węgiel, gaz, paliwa, energii elektrycznej itp.);
- nowoczesność technologii produkcji (energoozczędność, pracochłonność, ekologiczność, materiałochłonność itp.);
- struktura inwestycji przemysłowych (na poszczególne gałęzie przemysłu, proporcje nakładów);
- nowoczesność parku maszynowego;

Rolnictwo

- struktura własnościowa ziemi;
- poziom produkcji rolniczej;
- samowystarczalność żywnościowa;
- nowoczesność produkcji rolniczej;
- struktura produkcji rolniczej;
- struktura produkcji żywnościowej;
- rezerwy wojenne żywności;

Handel

- udział w handlu międzynarodowym:
  - struktura eksportu;
  - struktura importu;
- import nowoczesnych rozwiązań konstrukcyjnych techniki;
- import nowoczesnych technologii produkcji;
- warunki międzynarodowej wymiany handlowej (preferencje, taryfy celne, dostępność itp.);

Finanse

- produkt krajowy brutto;
- dochód narodowy na obywatela;
- struktura budżetu;
- zadłużenie państwa (wewnętrzne i zewnętrzne);
- rezerwy walutowe;
- dostępność do kredytów (inwestycyjnych i rozwojowych);

Komunikacja

- sieć dróg kołowych (ilość, jakość, gęstość i struktura nasycenia);

- sieć dróg kolejowych (j.w.);
- sieć dróg wodnych (rzeki, kanały, jeziora, morza - j.w.);
- sieć połączeń powietrznych (j.w.);
- sieć połączeń telekomunikacyjnych (j.w.);
- sieć urzędów pocztowych (j.w.);
- kompatybilność obiektów i urzędów komunikacji wojskowej z cywilnymi
- nowoczesność obiektów i urzędów komunikacji (techniczna, technologiczna, automatyzacja, komputeryzacja itp.);

Usługi

- usługi medyczne (ilość, jakość, gęstość i struktura nasycenia obiektami lecznictwa i rehabilitacji oraz specjalistami służby zdrowia)
- usługi przechowalnicze (j.w. - w odniesieniu do magazynów, hurtowni, składów, chłodni itp.);
- usługi remontowo-produkcyjne (j.w. - w odniesieniu do zakładów i warsztatów remontowo-produkcyjnych);

4. MILITARNE

Siły zbrojne

- strategia wojenna (charakter i treść, zgodność zapisu z praktyką)
- doktryna wojenna (j.w.);
- stan liczebny SZ (ogółem i w przeliczeniu na liczbę mieszkańców);
- struktura osobowa (skład i stan obsady etatowej w czasie pokoju);
- struktura organizacyjna (ile, jakich jednostek, podporządkowanie)
- budżet wojska (w stosunku do budżetu państwa i innych państw);
- struktura budżetu wojskowego i w porównaniu z innymi armiami);
- struktura inwestycji wojskowych (w tym na budowę obiektów i urzędów operacyjnego przygotowania terenu);
- dyslokacja jednostek wojskowych (kierunki, odległości, ilość itp)
- dokumenty wojskowe (charakter i treść regulaminów walki, instrukcji i podręczników);
- preferencje kierowniczej kadry wojskowej (zaangażowanie polity-

- czne, ocena stosunków międzynarodowych, poglądy na użycie armii
- rezerwy osobowe (stan, intensywność szkolenia, struktura zawodowa itp.);

Wposażenie techniczne SZ

- stan wyposażenia technicznego SZ (ile w poszczególnych grupach sprzętowych);
- nowoczesność wyposażenia (nowe rozwiązania techniczno-technologiczne, automatyzacja, komputeryzacja itp.);
- możliwości importowe nowoczesnego sprzętu;
- możliwości bojowe (taktyczno-techniczne) sprzętu (zasięg, skuteczność, autonomiczność, możliwości trakcyjne itp.);

Zasilanie wojsk

- infrastruktura wojskowa (ilość, jakość, rozmieszczenie, nasycenie, intensywność tworzenia itp)
- możliwości produkcji zbrojeniowej (ile, jakiego sprzętu, czas konwersji przemysłu itp.);
- rezerwy wojenne (struktura rezerw wielkość, miejsce, intensywność gromadzenia itp.);
- dyslokacja zasobów zasileniowych (ile, jakich, na jakim kierunku)

Szkolenie wojsk

- ćwiczenia poligonowe (miejsce, cel, intensywność itp.);
- ćwiczenia dowódczo-sztabowe (jw);
- szkolenie rezerw osobowych (intensywność, charakter, miejsce);
- szkolnictwo wojskowe (struktura, ilość, charakter, intensywność)
- udział w ćwiczeniach sojuszniczych (kto z kim, w jakiej sytuacji, gdzie i jakimi siłami, intensywność itp.);
- kultywowanie tradycji sztuki wojennej (preferencje, motywacje);
- priorytety w szkoleniu żołnierzy (rodzaj i charakter działań, intensywność, tło itp.);

Użycie wojsk

- demonstracja siły militarnej;
- szantaż militarny;
- incydent zbrojny przygraniczny;
- dywersja militarna;
- blokada militarna;
- incydent zbrojny regionalny;
- incydent zbrojny wewnętrzny;
- wojna domowa;
- przewrót wojskowy;
- interwencja zbrojna;
- napaść zbrojna;
- akcja zbrojna;
- rodzaj działania wojsk (skryty, nękający, wyniszczający, destabilizujące itp.);
- zasady użycia środków walki (powszechne, ograniczone, zmasowane, punktowe itp.);

- WAGA: 1. Jest to kolejna próba doprecyzowania WARIANTU zbioru identyfikującego przedmiot prognozy zagrożeń militarnych w dziedzinie (obszarze): politycznej, społecznej, gospodarczej i militarnej, w której starałem się (na ile potrafiłem) uwzględnić Panów sugestie. Zdaję sobie sprawę z konieczności dalszego poszukiwania rozwiązania satysfakcjonującego każdego z nas. Przy czym wg mnie powinno to mieć charakter propozycji możliwego (a nie uniwersalnego) wariantu zestawu problemów.
2. Przedstawione rozwiązanie ma charakter ogólny, mający, we właściwych fragmentach, zastosowanie do każdego podmiotu (osobna i w odpowiednim układzie) stosunków międzynarodowych (patrz: propozycja zestawów środowiska...). Według tego zestawu powinno się BADAC (diagnozować i prognozować) każdy podmiot, a następnie ustalić wszystkie te relacje, które mogą KSZTŁOWAC (+,-,0) skalę zagrożeń militarnych (sądzę, że na tym etapie należy wykorzystać propozycję Pana Profesora Madejskiego: "Identyfikacja przedmiotu prognozy"). Dopiero wówczas będzie można odpowiednio je uporządkować.